

3051

Ի. Վ. ՍՏԱԼԻՆ

ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ
ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ
ՍՍՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱԳԾԻ ՄԱՍԻՆ

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

3K33

9-52

ՀԱՅԿՈՒՄՀՐԱՏ • 1937 • ՅԵՐԵՎԱՆ

14 JUN 2005

20 NOV 2000

3K33

9-52

my

Ի. Վ. ՍՏԱԼԻՆ

ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ
ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱԳԾԻ ՄԱՍԻՆ

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

И. В. СТАЛИН

ДОКЛАД О ПРОЕКТЕ
КОНСТИТУЦИИ СОЮЗА ССР

Армпартиздат, Ереван, 1937

1402
37

Հայ. քարգւմ. խմբ. Բ. Մարտիրոսյան յեզ 4. Դոնոյան
Թարգ. Յե. Տեր-Մինասյան
Տեխ. խմբ. Նաչատրյան Ս.
Սրբազրիչ Վ. Զիդեյան
Կոմսոբ. սրբազրիչ Յե. Տեր-Մինասյան

Գլավլիտի լիազոր.—Ի-2051, հրատ. № 508, պատվեր № 208:
Տիրաժ 50.000.

Հանձնված է արտադրության 21/X 1937 թ.

Ստորագրված է ապրիլի 23/XI 1937 թ.

Հայկուհրատի տպարան, Յերեան, Ալավերդյան 71

Ընկեր Ի. Վ. ՍՏԱԼԻՆԻ ԶԵԿՈՒՅՈՒՄԸ
Խորհուրդների VIII Համամիութենական
Արտակարգ Համագումարում
ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱԳԾԻ ՄԱՍԻՆ

25 նոյեմբերի 1936 թ.

Ընկեր ՍՏԱԼԻՆԻ՝ տրիբունի վրա յերևալը դիմավորվում է ամբողջ դահլիճի յերկարատև փոքորկալի ովացիայով: Ամբողջ դահլիճը վոտի յե կանգնում: Բոլոր կողմերից հնչում են բացականչություններ՝ «Ուռա՛ ընկեր ՍՏԱԼԻՆԻ՛ն», «Կեցցե՛ ընկեր ՍՏԱԼԻ՛նը», «Կեցցե՛ Մեծ ՍՏԱԼԻ՛նը», «Մեծ հանգար ընկեր ՍՏԱԼԻ՛նին ուռա՛», «Վի՛վատ», «Ռոտ փրո՛նտ», «Փա՛ռք ընկեր ՍՏԱԼԻ՛նին»:

I

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ԿԱԶՄՈՒՄԸ ՅԵՎ ՆՐԱ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

ԸՆԿԵՐՆԵՐ :

Սահմանադրական Հանձնաժողովը, վորի նախագիծը ներկայացված է այս Համադրամարի քննարկմանը, կազմվել է, ինչպես հայտնի յե, ԽՍՀ Միության Խորհուրդների VII Համադրամարի հատուկ վորոշման համաձայն : Այդ վորոշումն ընդունվել է 1935 թվի փետրվարի 6-ին : Նա ասում է .

«1. ԽՍՀ Միության Սահմանադրության մեջ փոփոխություններ մտցնել հետևյալ ուղղությամբ .

ա) ընտրական սխեմայի հետագա դեմոկրատացման՝ վոչ լիովին հավասար ընտրությունները հավասար ընտրություններով փոխարինելու իմաստով, բաղմաստիճան ընտրություններն՝ ուղղակի ընտրություններով, բայ ընտրությունները՝ փակ ընտրություններով փոխարինելու իմաստով .

բ) Սահմանադրության սոցիալ-տնտեսական հիմքը ճշգրտելու ուղղությամբ՝ Սահմանադրությունը ԽՍՀՄ-ի դասակարգային ուժերի այժմյան փոխհարաբերությունների հետ համապատասխանեցնելու իմաստով (նոր սոցիալիստական ինդուստրիայի ստեղծումը, կուլակության ջախջախումը, կոլտնտեսային կարգերի հաղթությունը, սոցիալիստական սեփականության՝ վորպես խորհրդային հասարակության հիմքի՝ հաստատումը և այլն) :

2. Առաջարկել ԽՍՀ Միության Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյին՝ ընտրել Սահմանադրական Հանձնաժողով, վորին հանձնարարել առաջին կետում մատնանշված հիմունքներով մշակել Սահմանադրության ուղղված տեքստը և ներկայաց-

նել այն ԽՍՀ Միության Կենտրոնական Նստաշրջանին ի հաստատութիւն:

3. ԽՍՀ Միության մեջ խորհրդային իշխանության մարմինների մոտակա հերթական ընտրութիւնները կատարել նոր ընտրական սխեմայի հիման վրա»:

Այս 1935 թվի փետրվարի 6-ին եր: Այս վերջումն ընդունելուց մի որ հետո, այսինքն՝ 1935 թվի փետրվարի 7-ին, հավաքվեց ԽՍՀ Միության Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Առաջին Նստաշրջանը և, ի կատարումն ԽՍՀՄ-ի Խորհուրդների VII Համագումարի վերջման, կազմեց 31 հոգուց բաղկացած Սահմանադրական Հանձնաժողով: Նա հանձնարարեց Սահմանադրական Հանձնաժողովին մշակել ԽՍՀՄ-ի ուղղված Սահմանադրության նախագիծ:

Սրանք են այն ձևական հիմունքները և ԽՍՀՄ-ի գերագույն մարմնի ղերեկավարները, վերոնց հիման վրա իր աշխատանքը պետք է ծավալեր Սահմանադրական Հանձնաժողովը:

Այսպիսով Սահմանադրական Հանձնաժողովը պետք է վերականգնի իր ժողովրդների մոտ 1924 թվին ընդունված՝ այժմ դործող Սահմանադրության մեջ, ընդամեն հաշիւ առնելով սոցիալիզմի ուղղութիւնով կատարված այն տեղաշարժերը ԽՍՀ Միության կյանքի մեջ, վերոնց իրականացվել են 1924 թվից մինչև մեր օրերն ընկած ժամանակաշրջանում:

II

1924 ԹՎԻՑ ՄԻՆՉԵՎ 1936 ԹԻՎՆ ԸՆԿԱԾ ԺԱՄԱՆԱԿԱԶԻՋԱՆՈՒՄ ԽԱՅՄ-Ի ԿՅԱՆՔՈՒՄ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱԾ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Վերոնք են ԽՍՀՄ-ի կյանքում տեղի ունեցած այն փոփոխութիւնները, վոր իրագործվեցին 1924 թվից մինչև 1936 թիւն ընկած ժամանակաշրջանում և վերոնք պետք է արտացոլեր Սահմանադրական Հանձնաժողովը Սահմանադրության իր նախագիծում:

Վերոնք են այդ փոփոխութիւնների ելութիւնը:

Ի՞նչ ունեցինք մենք 1924 թվին:

Դա ՆԵՊ-ի առաջին շրջանն էր, յերբ Խորհրդային իշխանութիւնը թույլ տվեց կապիտալիզմի վերջ աշխուժացում՝ սոցիալիզմի ըստ ամենայնի դարգացման հետ միասին, յերբ Խորհրդային իշխանութիւնը նկատի ուներ տնտեսութիւն յերկու սխեմաների՝ կապիտալիստականի և սոցիալիստականի՝ մրցութիւն ընթացքում կազմակերպել սոցիալիստական սխեմայի դերակշռութիւնը կապիտալիստականի հանդէս: Խնդիրն այն էր, վոր այդ մրցութիւն ընթացքում ամբացնեյինք սոցիալիզմի ղերեքը, հասնեյինք կապիտալիստական տարրերի վերացմանը և ավարտեյինք սոցիալիստական սխեմայի՝ վերպես ժողովրդական տնտեսութիւն հիմնական սխեմայի՝ հաղթութիւնը:

Մեր արդյունաբերութիւնը, առանձնապես ծանր արդյունաբերութիւնը, այն ժամանակ աննախանձելի պատկեր էր ներկայացնում: Ճիշտ է, նա ընչ առ ընչ վերականգնվում էր, բայց զեռ շատ հեռու յեր իր արտադրանքը նախապատերազմյան մակարդակին հասցնելուց: Նա հիմնվում էր հին, հետամնաց և վոչ հարուստ տեխնիկայի վրա: Իհարկէ, նա զարգանում էր ղեպի սոցիալիզմը: Մեր արդյունաբերութիւն սոցիալիստական հատվածի տեսակարար կշիռն այն ժամանակ կազմում էր մոտավորապես

80 տոկոս: Բայց կապիտալիզմի հատվածն, այնուամենայնիվ, իբր կողմն ունենալ արդյունաբերության վրա պակաս քան 20 տոկոսը:

Մեր գյուղատնտեսությունն ե՛լ ամփոփ անհրապույժ պատկերներ են ներկայացնում: Ճիշտ է, կալվածատերերի դասակարգը արդեն վերացված էր, բայց դրա փոխարեն գյուղատնտեսական կապիտալիստների դասակարգը, կուլակների դասակարգը, դեռևս բավական նշանակալից ուժ էր ներկայացնում: Ամբողջությամբ առած՝ գյուղատնտեսությունն այն ժամանակ հիշեցնում էր անհատական գյուղացիական մանր տնտեսությունների մի անծայրածիր ուղիղանոս՝ իրենց հետամնաց միջնադարյան տեխնիկայով: Այդ ուղիղանոսում իբրև առանձին կետեր ու փոքրիկ կղզիներ գոյություն ունեյին կոլտնտեսություններ և խորհրդային տնտեսություններ, վորոնք, իսկապես ասած, մեր ժողովրդական տնտեսության մեջ դեռևս փոքրիշատե լուրջ նշանակություն չունեյին: Կոլտնտեսություններն ու խորհրդային տնտեսությունները թույլ եյին, իսկ կուլակը դեռևս պահպանում էր իր ուժը: Այն ժամանակ մենք խոսում եյինք վրձ թե կուլակության վերացման, այլ նրա սահմանափակման մասին:

Նույնը պետք է ասել նաև սպրանքաշրջանառության մասին յերկրում: Ասպրանքաշրջանառության մեջ սոցիալիստական հատվածը կազմում էր ինչ-վոր 50—60 տոկոս, —վրձ ամփոփ, իսկ ամբողջ մնացած ասպարեղը դրաված էր վաճառականների, սպեկուլանտների և այլ մասնավորների կողմից:

Այս եր մեր եկոնոմիկայի պատկերը 1924 թվականին:

Ի՞նչ ունենք մենք այժմ, 1936 թվականին:

Յեթե այն ժամանակ մենք ունեյինք ՆԵՊ-ի առաջին ժամանակաշրջանը, ՆԵՊ-ի սկիզբը, կապիտալիզմի վրոջ աշխուժացման ժամանակաշրջանը, ապա այժմ մենք ունենք ՆԵՊ-ի վերջին ժամանակաշրջանը, ՆԵՊ-ի վախճանը, կապիտալիզմի լիակատար վերացման ժամանակաշրջանը՝ ժողովրդական տնտեսության բոլոր վորոտներում:

Սկսենք թեկուղ նրանից, վոր այդ ժամանակաշրջանում մեր արդյունաբերությունն աճեց, դարձավ մի վիթխարի ուժ: Այժմ արդեն չի կարելի այն թույլ և տեխնիկապես վատ զինված անվանել: Ընդհակառակը, այն հիմնված է այժմ նոր, ժամանակակից հարուստ տեխնիկայի վրա՝ ուժեղ կերպով դարգացած ծանր ինդուստրիայով և ե՛լ ամփոփ դարգացած մեքենաշինությամբ: Իսկ ամենից գլխավորն այն է, վոր կապիտալիզմն իսպառ վտարված է մեր արդյունաբերության վորորտից, իսկ արտադրության սո-

ցիալիստական ձևն այժմ անբաժանելիորեն տիրապետող սիստեմ է հանդիսանում մեր արդյունաբերության բնագավառում: Չի կարելի մանրունք համարել այն փաստը, վոր մեր այժմյան սոցիալիստական ինդուստրիան, արտադրանքի ծավալի տեսակետից, ամփոփ քան յոթն անգամ գերազանցում է մինչպատերազմյան ժամանակի ինդուստրիայից:

Գյուղատնտեսության բնագավառում մանր անհատական գյուղացիական տնտեսությունների ուղիղանոսի փոխարեն՝ նրանց թույլ տեխնիկայով և կուլակի գերուժությամբ՝ այժմ մենք ունենք աշխարհիս ամենախոշոր մեքենայացված, նոր տեխնիկայով զինված մի արտադրություն՝ կոլտնտեսությունների ու խորհրդային տնտեսությունների համայնապարփակ սիստեմի ձևով: Բոլորին հայտնի յե, վոր կուլակությունը գյուղատնտեսության մեջ վերացված է, իսկ գյուղացիական մանր անհատական տնտեսությունների հատվածը՝ նրա հետամնաց միջնադարյան տեխնիկայով՝ այժմ աննշան տեղ է գրավում, ընդվորում նրա տեսակարար չլիոր գյուղատնտեսության մեջ՝ ցանքի տարածության չափի իմաստով՝ 2—3 տոկոսից ամփոփ չի կազմում: Չի կարելի չնչել այն փաստը, վոր այժմ կոլտնտեսություններն իրենց արտադրության առակ ունեն 316 հազար տրակտոր՝ 5·700·000 ձիու ուժի կարողությամբ, իսկ խորհրդային տնտեսությունների հետ միասին ունեն ամփոփ քան 460 հազար տրակտոր՝ 7·580·000 ձիու ուժի կարողությամբ:

Ինչ վերաբերում է սպրանքաշրջանառությանը յերկրում, ապա վաճառականներն ու սպեկուլանտներն իսպառ վտարված են այդ բնագավառից: Այժմ ամբողջ սպրանքաշրջանառությունը գտնվում է պետության, կոոպերացիայի և կոլտնտեսությունների ձեռքում: Ծնունդ առավ ու զարգացավ նոր, խորհրդային առևտուրը, առևտուր առանց սպեկուլանտների, առևտուր առանց կապիտալիստների:

Այսպիսով սոցիալիստական սիստեմի լիակատար հաղթությունը ժողովրդական տնտեսության բոլոր վորոտներում այժմ փաստ է:

Իսկ ի՞նչ է նշանակում այս:

Այս նշանակում է, վոր մարդու շահագործումը մարդու կողմից լուրջացված է, վերացված է, իսկ արտադրության գործիքների ու միջոցների սոցիալիստական սեփականությունը հաստատված է վորպես մեր խորհրդային հասարակության անսասան հիմքը: (Յերկարատև ծափահարություններ):

Վորպես արդյունք իՍՆՄ-ի ժողովրդական տնտեսության

բնագավառում տեղի ունեցած այդ բոլոր փոփոխութիւններին՝ այժմ մենք ունենք նոր, սոցիալիստական եկոնոմիկա, վորը չգիտե ճշմարտութիւնը ու դործադրութիւնը, չգիտե աղքատութիւնը ու քայքայում և վորը տալիս է քաղաքացիներին բոլոր հնարավորութիւններն ունենոր ու կուտուրական կյանքի համար:

Սրանք են հիմնականում այն փոփոխութիւնները, վորոնք տեղի ունեցան մեր եկոնոմիկայի բնագավառում 1924 թվից մինչև 1936 թիւն ընկած ժամանակամիջոցում:

ԽՍՀՄ-ի եկոնոմիկայի բնագավառում տեղի ունեցած այդ փոփոխութիւններին համապատասխան՝ փոխվեց նաև մեր հասարակութիւնը դասակարգային կառուցվածքը:

Կարլաժատերերի դասակարգը, ինչպես հայտնի յե, արդեն վերացված էր քաղաքացիական պատերազմի հաղթական ավարտման հետևանքով: Ինչ վերաբերում է մյուս շահագործող դասակարգերին, ապա նրանց էլ բաժին ընկավ կարլաժատերերի դասակարգի բախտը: Չկա այլևս կապիտալիստների դասակարգը գյուղատնտեսութիւնը բնագավառում: Չկան այլևս վաճառականներն ու սպեկուլանտներն ապրանքաշրջանառութիւնը բնագավառում: Այդպիսով բոլոր շահագործող դասակարգերը վերացվեցին:

Մնաց բանվոր դասակարգը:

Մնաց գյուղացիների դասակարգը:

Մնաց ինտելիգենցիան:

Բայց սխալ կլիներ կարծել, վոր այս սոցիալական խմբերն այդ ժամանակամիջոցում վոչ մի փոփոխութիւն չկրեցին, վոր նրանք մնացին այնպես, ինչպես էյին, ասենք, կապիտալիզմի ժամանակաշրջանում:

Վերցնենք, որինակ, ԽՍՀՄ-ի բանվոր դասակարգը: Ըստ հին հիշողութիւնի՝ նրան հաճախ կոչում են պրոլետարիատ: Բայց ի՞նչ է պրոլետարիատը: Պրոլետարիատը մի դասակարգ է, վոր զրկված է արտադրութիւնը գործիքներից ու միջոցներից, տնտեսութիւնը մի այնպիսի սխառմի ժամանակ, յերբ արտադրութիւնը գործիքներն ու միջոցները պատկանում են կապիտալիստներին և յերբ կապիտալիստների դասակարգը շահագործում է պրոլետարիատին: Պրոլետարիատը—դա կապիտալիստների կողմից շահագործվող դասակարգն է: Բայց մեզ մոտ, ինչպես հայտնի յե, կապիտալիստների դասակարգն արդեն վերացված է, արտադրութիւնը գործիքներն ու միջոցները խլված են կապիտալիստների ձեռքից և

հանձնված պետութիւնը, վորի ղեկավար ուժը հանդիսանում է բանվոր դասակարգը: Հետևաբար, չկա այլևս կապիտալիստների դասակարգը, վորը կարողանար շահագործել բանվոր դասակարգին: Հետևաբար, մեր բանվոր դասակարգը վո՛չ միայն զրկված չէ արտադրութիւնը գործիքներից ու միջոցներից, այլ, ընդհակառակը, նա դրանց տերն է ամբողջ ժողովրդի հետ միասին: Իսկ քանի վոր նա դրանց տերն է, իսկ կապիտալիստների դասակարգը վերացված է,—բացառված է բանվոր դասակարգի շահագործման ամեն մի հնարավորութիւնը: Կարելի՞ յե արդե՞ր դրանից հետո մեր բանվոր դասակարգը պրոլետարիատ անվանել: Պարզ է, վոր չի կարելի: Մարքսն ասում էր. վորպեսզի պրոլետարիատն ազատագրի իրեն, նա պետք է ջախջախի կապիտալիստների դասակարգը, իսկ կապիտալիստներից արտադրութիւնը գործիքներն ու միջոցները և վոչնչացնի արտադրութիւնը այն պայմանները, վորոնք պրոլետարիատ են ծնում: Արդե՞ր կարելի՞ յե ասել, վոր ԽՍՀՄ-ի բանվոր դասակարգն արդեն իրականացրել է իր ազատագրման այդ պայմանները: Անպայման կարելի յե և պետք է ասել: Իսկ այդ ի՞նչ է նշանակում: Այդ նշանակում է, վոր ԽՍՀՄ-ի պրոլետարիատը փոխարկվել է միանգամայն մի նոր դասակարգի, ԽՍՀՄ-ի բանվոր դասակարգի, վորը վոչնչացրել է տնտեսութիւնը կապիտալիստական սխառմը, հաստատել է արտադրութիւնը գործիքների ու միջոցների սոցիալիստական սեփականութիւնը և տանում է խորհրդային հասարակութիւնը կոմունիզմի ուղիով:

Ինչպես տեսնում էք, ԽՍՀՄ-ի բանվոր դասակարգը—դա մի բոլորովին նոր, շահագործումից ազատագրված բանվոր դասակարգ է, վորի նմանը մարդկութիւնը պատմութիւնը դեռ չի իմացել:

Անցնենք գյուղացիութիւնը հարցին: Սովորաբար ընդունված է ասել, թե գյուղացիութիւնը—դա մանր արտադրողների մի այնպիսի դասակարգ է, վորի անդամներն ատմացված են, ցորուցան յեղած ամբողջ յերկրի յերեսին, անհատաբար փորձելով են հետամնաց տեխնիկա ունեցող իրենց մանր տնտեսութիւններում, մասնավոր սեփականութիւնը ստրուկներ են և անպատիժ կերպով շահագործվում են կարլաժատերերի, կուլակների վաճառականների, սպեկուլանտների, վաշխառուների կողմից և այլն: Յե՛կ իրոք, գյուղացիութիւնը կապիտալիստական յերկիրներում, յեթե նկատի ունենանք նրա հիմնական մասսան, հենց այդպիսի դասակարգ է հանդիսանում: Արդե՞ր կարելի՞ յե ասել,

Թե մեր արդի դյուղացիութիւնը, խորհրդային դյուղացիութիւնը՝ իր մասսայով առած՝ նման է այդպիսի դյուղացիութեան: Վո՛չ, այդ չի կարելի ասել: Այդպիսի դյուղացիութիւն մեկ մոտ արդեն չկա: Մեր խորհրդային դյուղացիութիւնը միանգամայն նոր դյուղացիութիւն է: Մենք այլևս չունենք կալվածատերեր ու կուլակներ, վաճառականներ ու վաշխառուներ, վորոնք կարողանային շահագործել դյուղացիներին: Հետևաբար, մեր գյուղացիութիւնը շահագործումից ազատագրված դյուղացիութիւն է: Այնուհետև, մեր խորհրդային դյուղացիութիւնն իր ճնշող մեծամասնութեամբ կոտնտեսային դյուղացիութիւն է, այսինքն՝ նա իր աշխատանքը և իր ստացվածքը հիմնում է վո՛չ թե անհատական աշխատանքի ու հետամնաց տեխնիկայի վրա, այլ կոլեկտիվ աշխատանքի և արդի տեխնիկայի վրա: Վերջապես, մեր դյուղացիութեան տնտեսութեան հիմքում գտնվում է վո՛չ թե մասնավոր սեփականութիւնը, այլ կոլեկտիվ սեփականութիւնը, վորն աճել է կոլեկտիվ աշխատանքի բաղայի վրա:

Ինչպես տեսնում եք, խորհրդային դյուղացիութիւնը—դա միանգամայն նոր դյուղացիութիւն է, վորի նմանը դեռ չի իմացել մարդկութեան պատմութիւնը:

Անցնենք, վերջապես, ինտելիգենցիայի հարցին, ինժեներ-տեխնիկական աշխատողների, կուլտուրական ճակատի աշխատողների, ընդհանրապես ծառայողների և այլոց հարցին: Ինտելիգենցիան նույնպես մեծ փոփոխութիւններ է կրել անցած ժամանակաշրջանում: Այդ արդեն այն հին, կոչտապատած ինտելիգենցիան չէ, վորը փորձում էր դասակարգերից վեր դասել իրեն, բայց իսկապես՝ իր մասսայով առած՝ ծառայում էր կալվածատերերին ու կապիտալիստներին: Մեր խորհրդային ինտելիգենցիան—դա միանգամայն նոր ինտելիգենցիա չէ, վորը բոլոր արմատներով կապված է բանվոր դասակարգի ու դյուղացիութեան հետ: Փոխվել է, նախ, ինտելիգենցիայի կազմը: Ազնվականութիւնից և բուրժուազիայից յեղածները կազմում են մեր խորհրդային ինտելիգենցիայի փոքր տոկոսը: Խորհրդային ինտելիգենցիայի 80—90 տոկոսը—դա բանվոր դասակարգից, գյուղացիութեանից և աշխատավորութեան այլ շերտերից յեղածներն են: Փոխվել է, վերջապես, ինտելիգենցիայի գործունեութեան նաև բուն իսկ բնույթը: Առաջ նա պետք է ծառայեր հարուստ դասակարգերին, վորովհետև նրա համար այլ յեղ չկար: Այժմ նա պետք է ծառայի ժողովրդին, վորովհետև շահագործող դասակարգերն այլևս չկան: Յե՛վ հենց այդ պատճառով այժմ նա իրա-

վահալասար անդամ է խորհրդային հասարակութեան, վորտեղ նա բանվորների ու դյուղացիների հետ մեկտեղ, նրանց հետ միասին լծված, կատարում է նոր անդառակարգ սոցիալիստական հասարակութեան կառուցումը:

Ինչպես տեսնում եք, դա բոլորովին նոր, աշխատավոր ինտելիգենցիա չէ, վորի նմանը չէր գտնի յերկրադնդի վո՛չ մի յերկրում:

Սրանք են այն փոփոխութիւնները, վորոնք կատարվել են անցած ժամանակաշրջանում՝ խորհրդային հասարակութեան դասակարգային կառուցվածքի բնագավառում:

Ինչի՞ մասին են խոսում այդ փոփոխութիւնները:

Նախ՝ նրանք ասում են այն, վոր սահմանադները բանվոր դասակարգի և դյուղացիութեան միջև, ինչպես և այդ դասակարգերի ու ինտելիգենցիայի միջև, ջնջվում են, իսկ դասակարգային հին բացառիկութիւնն անհետանում է: Այդ նշանակում է, վոր տարածութիւնն այդ յերկու սոցիալական խմբերի միջև ավելի ու ավելի կրճատվում է:

Յերկրորդ՝ նրանք ասում են այն, վոր տնտեսական հակասութիւններն այդ սոցիալական խմբերի միջև՝ ընկնում են, ջնջվում են:

Վերջապես, նրանք ասում են այն, վոր ընկնում ու ջնջվում են նաև քաղաքական հակասութիւնները նրանց միջև:

Այսպես է բանը ԽՍՀՄ-ի դասակարգային կառուցվածքի բնագավառում տեղի ունեցած փոփոխութիւնների նկատմամբ:

ԽՍՀՄ-ի հասարակական կյանքում կատարված փոփոխութիւնների պատկերը լրիվ չէր լինի, յեթէ մի քանի խոսք չասեյինք մի բնագավառում ևս կատարված փոփոխութիւնների մասին: Յես նկատի ունեմ ազգային փոխհարաբերութիւնների բնագավառը ԽՍՀՄ-ում: Ինչպես հայտնի չէ, Խորհրդային Միութեան մեջ մտնում են մոտ վաթսուն ազգ, ազգային խմբեր ու ժողովուրդներ: Խորհրդային պետութիւնը բաղմազգ պետութիւն է: Հասկանալի չէ, վոր ԽՍՀՄ-ի ժողովուրդների փոխհարաբերութիւնների հարցը չի կարող առաջնակարգ նշանակութիւն չունենալ մեզ համար:

Ինչպես հայտնի չէ, Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութիւնը կազմվել է 1922 թվականին՝ ԽՍՀՄ-ի Խորհուրդների Առաջին Համագումարում: Նա կազմվել է ԽՍՀՄ-ի ժողովուրդների հավասարութեան ու կամավորութեան սկզբունքներով: Այժմ գործող Սահմանադրութիւնը, վորն ըն-

դռնվել եր 1924 թվականին, ԽՍՀ Միության առաջին Մահա-
նադրությունն է: Դա այն ժամանակաշրջանն էր, յերբ հարաբե-
րությունները ժողովուրդների միջև դեռ ինչպես հարկն է՝ չէին
կարգավորված, յերբ վերլիտուսների հանդեպ ցուցաբերվող ան-
վստահության մնացուկները դեռ չէին անհետացել, յերբ կենտ-
րոնախույս ուժերը դեռևս շարունակում էին դործել: Հարկա-
վոր եր այդ պայմաններում կարգավորել ժողովուրդների յեղ-
բայրական համագործակցությունը՝ տնտեսական, քաղաքական
ու ռազմական փոխադարձ ոգնության հիման վրա, միացնելով
նրանց, վորպես միութենական բաղմաղդ պետություն: Խորհրդ-
դային իշխանությունը չէր կարող չտեսնել այդ դործի դժվարու-
թյունները: Նա ուներ իր առջև բաղմաղդ պետությունների ան-
հաջող փորձերը բուրժուական յերկիրնե ռա: Նա ուներ իր առջև
հին Ավստրո-Հունգարիայի տապալված փորձը: Յեւ, այնուամե-
նայնիւ, նա դիմեց բաղմաղդ պետություն ստեղծելու փորձին,
վորովհետեւ նա դիտեւ, վոր սոցիալիզմի հիմքի վրա առաջացած
բաղմաղդ պետությունը պետք է դիմանար բոլոր ու ամեն տե-
սակ փորձություններին:

Այդ ժամանակից անցել է 14 տարի: Մի ժամանակաշրջան,
վորը բաւական է փորձն ստուգելու համար: Յեւ ի՞նչ: Անցած
ժամանակաշրջանն անտարակուսելիորեն ցույց տվեց, վոր սոցի-
ալիզմի հիմքի վրա ստեղծված բաղմաղդ պետություն կազմելու
փորձը լիովին հաջողվել է: Դա լենինյան ազգային քաղաքակա-
նության անկասկածելի հաղթությունն է: (Յերկարատե ծախա-
կարություններ):

Ինչո՞ւ բացատրել այս հաղթությունը:

Ազգամիջյան կռիւների հիմնական կազմակերպիչներ հան-
դիսացող շահագործող դասակարգերի բացակայությունը. փոխա-
դարձ անվստահություն մշակող և ազգայնական կրքեր բորբոքող
շահագործման բացակայությունը. բանլոր դասակարգի իշխանու-
թյան գլուխ լինելը, մի դասակարգ, վորը հանդիսանում է ամեն
տեսակ ստրկացման թշնամի և ինտերնացիոնալիզմի դադախար-
ների հավատարիմ կրող. ժողովուրդների փոխադարձ ոգնության
իրական կենսագործումը տնտեսական ու հասարակական կյանքի
բոլոր ասպարեղներում. վերջապես, ԽՍՀՄ-ի ժողովուրդների ազ-
գային կուլտուրայի ծաղկումը՝ ազգային ըստ ձևի և սոցիալիս-
տական ըստ բովանդակության, — այս բոլորը և որանց նման
դործոնները հասցրին այն բանին, վոր արմատապես փոխվեց
ԽՍՀՄ-ի ժողովուրդների կերպարանքը, անհայտացավ նրանց մի-

ջից փոխադարձ անվստահության զգացմունքը, վարդացավ նրանց
մեջ փոխադարձ բարեկամության զգացմունքը և այդպիսով կար-
գավորվեց ժողովուրդների իսկական յեղբայրական համագործակ-
ցությունը միասնական միութենական պետության սխտեմում:

Իրրե արդյունք մենք ունենք այժմ միանգամայն կաղմա-
վորված և բոլոր փորձություններին դիմացած բաղմաղդ սոցիա-
լիստական պետություն, վորի ամբուլթյանը կարող եր նախան-
ծել ամեն մի ազգային պետություն աշխարհի ամեն մի մասում:
(Բուռն ծախահարություններ):

Մրանք են այն փոփոխությունները, վորոնք տեղի յեն ու-
նեցել ԽՍՀՄ-ում անցած ժամանակաշրջանում, ազգային փոխ-
կարաբերությունների ասպարեղում:

Այս է 1924 թվից մինչև 1936 թիւն ընկած ժամանակաշր-
ջանում ԽՍՀՄ-ի տնտեսական ու հասարակական-քաղաքական
կյանքում տեղի ունեցած փոփոխությունների ընդհանուր հան-
քաղումարը:

20402
37

III

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԾԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Ի՞նչ արտացոլում են ստացել ԽՍՀՄ-ի կյանքում տեղի ունեցած այդ բոլոր փոփոխությունները նոր Սահմանադրության նախագծում:

Այլ կերպ ասած՝ վորո՞նք են այս Համագումարի քննությունը ներկայացված Սահմանադրության նախագծի հիմնական առանձնահատկությունները:

Սահմանադրական Հանձնաժողովին հանձնարարված էր փոփոխություններ մտցնել 1924 թվականի Սահմանադրության տեքստում: Վորպես Սահմանադրական Հանձնաժողովի աշխատանքի արդյունք ստացվեց Սահմանադրության նոր տեքստ, ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրության նախագիծը: Սահմանադրական Հանձնաժողովը, նոր Սահմանադրության նախագիծը կազմելիս, յեղակետ է ունեցել այն, վոր սահմանադրությունը չպետք է չփոխել ծրագրի հետ: Այդ նշանակում է, վոր ծրագրի ու սահմանադրության միջև ելական տարբերություն կա: Մինչդեռ ծրագիրը խոսում է այն բանի մասին, վորը դեռ չկա և վորը դեռ պետք է ձեռք բերվի ու նվաճվի ապագայում, սահմանադրությունն, ընդհակառակը, պետք է խոսի այն բանի մասին, ինչ վոր արդեն կա, ինչ վոր արդեն ձեռք է բերված ու նվաճված է այժմ, ներկայումս: Ծրագիրը վերաբերում է գլխավորապես ապագային, սահմանադրությունը՝ ներկային:

Յերկու որինակ՝ լուսաբանության համար:

Մեր խորհրդային հասարակությունը հասավ այն բանին, վոր նա արդեն հիմնականում իրականացրեց սոցիալիզմը, ստեղծեց սոցիալիստական հասարակակարգ, այսինքն՝ իրականացրեց այն, ինչ վոր մարքսիստների մոտ այլ կերպ կոչվում է կոմունիզմի առաջին կամ ստորին փուլ: Նշանակում է՝ մեզ մոտ ար-

դեն հիմնականում իրականացված է կոմունիզմի առաջին փուլը՝ սոցիալիզմը: (Յերկարատև ծափահարություններ): Կոմունիզմի այդ փուլի հիմնական սկզբունքն է, ինչպես հայտնի յե, հետևյալ ֆորմուլան. «յուրաքանչյուրից՝ ըստ նրա ընդունակությունների, յուրաքանչյուրին՝ ըստ նրա աշխատանքի»: Արդյոք մեր Սահմանադրությունը պե՞տք է արտացոլի այդ փաստը, սոցիալիզմի նվաճման փաստը: Նա պե՞տք է արդյոք հիմնվի այդ նվաճման վրա: Անպայման պետք է հիմնվի: Պետք է, վորովհետև սոցիալիզմը ԽՍՀՄ-ի համար այն է, ինչ վոր արդեն ձեռք է բերվել և նվաճվել:

Բայց խորհրդային հասարակությունը դեռ չի հասել կոմունիզմի բարձրագույն փուլի իրականացմանը, վորտեղ տիրապետող սկզբունքն է լինելու հետևյալ ֆորմուլան. «յուրաքանչյուրից՝ ըստ նրա ընդունակությունների, յուրաքանչյուրին՝ ըստ նրա պահանջմունքների», թեպետև նա իր առջև նպատակ է դրել հասնել ապագայում կոմունիզմի բարձրագույն փուլի իրականացմանը: Կարո՞ղ է արդյոք մեր Սահմանադրությունը հիմնվել կոմունիզմի բարձրագույն փուլի վրա, վորը դեռ չկա և վորը դեռ պետք է նվաճվի: Վո՞չ, չի կարող, վորովհետև կոմունիզմի բարձրագույն փուլը ԽՍՀՄ-ի համար այն է, ինչ վոր դեռ չի իրականացված և ինչ վոր պետք է իրականացվի ապագայում: Չի կարող, յեթե նա չի ուզում ապագա նվաճումների ծրագրի կամ գեղարարարի վերածվել:

Սրանք են մեր Սահմանադրության շրջանակները սովյալ պատմական մոմենտում:

Այդպիսով, նոր Սահմանադրության նախագիծը ներկայացնում է անցած ուղու արդյունքը, արդեն ձեռք բերված նվաճումների արդյունքը: Հետևաբար, նա հանդիսանում է գրանցումն ու օրենսդրական ամրապնդումն այն բանի, ինչ վոր արդեն ձեռք է բերված ու նվաճված իրականում: (Բուռն ծափահարություններ):

Այս է ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրության նախագծի առաջին առանձնահատկությունը:

Այնուհետև: Բուրժուական յերկիրների սահմանադրությունները սովորաբար յեղնում են կապիտալիստական հասարակակարգի անսասան լինելու համոզմունքից: Այդ սահմանադրությունների գլխավոր հիմքն են կազմում կապիտալիզմի սկզբունքները, նրա գլխավոր հիմունքները—հողի, անտառի, ֆաբրիկաների, գործարանների և արտադրության այլ գործիքների ու միջոցների

մասնավոր սեփականությունը. մարդու շահագործումը մարդու հոգիից և շահագործողների ու շահագործվողների առկայությունը. աշխատավոր մեծամասնության ապահովված չլինելը հասարակության մեկ բևեռում և չաշխատող, բայց ապահովված փողերամասնության ճոխությունը մյուս բևեռում և այլն և այլն: Նրանք հենվում են կապիտալիզմի այս և սրանց նման հիմունքների վրա: Նրանք արտացոլում են այս ամենը, նրանք որենտրալական կարգով ամրապնդում են այս բոլորը:

Ի տարբերություն դրանցից՝ ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրության նախագիծը յեղնում է կապիտալիստական կարգերի վերացման փաստից, ԽՍՀՄ-ում սոցիալիստական կարգերի հաղթության փաստից: ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրության նախագծի դրվալիս հիմքը կազմում են սոցիալիզմի սկզբունքները, սրա գլխավոր հիմունքները, վորոնք արդեն նվաճված և իրականացված են—հողի, անտառի, Փարբիկաների, գործարանների և արտադրության այլ գործիքների ու միջոցների սոցիալիստական սեփականությունը. շահագործման ու շահագործող դասակարգերի վերացումը. մեծամասնության աղքատության և փոքրամասնության ճոխության վերացումը. գործադրկության վերացումը. աշխատանքը՝ վորպես յուրաքանչյուր աշխատունակ քաղաքացու պարտականություն և պատվի պարտք՝ «ով չի աշխատում, նա չի ուտում» Փորմուլայի համաձայն: Աշխատանքի իրավունքը, այսինքն՝ ապահովված աշխատանք ստանալու վերաբերյալ յուրաքանչյուր քաղաքացու իրավունքը, հանգստի իրավունքը, կրթության իրավունքը և այլն և այլն: Նոր Սահմանադրության նախագիծը հենվում է սոցիալիզմի այս և սրանց նման հիմունքների վրա: Նա արտացոլում է այդ հիմունքները, նա որենտրալական կարգով ամրապնդում է դրանք:

Այս է նոր Սահմանադրության նախագծի յերկրորդ առանձնահատկությունը:

Այնուհետև: Բուրժուական սահմանադրությունները լուրջայն յեղնում են այն նախադրյալից, վոր հասարակությունը բաղկացած է հակամարտ դասակարգերից, հարստության տեր դասակարգերից և հարստություն չունեցող դասակարգերից, վոր ինչ կուսակցություն ել իշխանության գլուխ անցնի, հասարակության պետական ղեկավարությունը (գլխատուրան) պետք է պատկանի բուրժուազիային, վոր սահմանադրությունը հարկավոր է ունենոր դասակարգերին հաճելի ու ձեռնտու հասարակական կարգերն ամրապնդելու համար:

Ի տարբերություն բուրժուական սահմանադրություններից՝ ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրության նախագիծը յեղնում է այն բանից, վոր հասարակության մեջ այլևս հակամարտ դասակարգեր չկան, վոր հասարակությունը բաղկացած է յերկու միմյանց բարեկամ դասակարգերից՝ բանվորներից ու գյուղացիներից, վոր իշխանության գլուխ են կանգնած հենց այդ աշխատավորական դասակարգերը, վոր հասարակության պետական ղեկավարությունը (գլխատուրան) պատկանում է բանվոր դասակարգին՝ վորպես հասարակության առաջավոր դասակարգի, վոր սահմանադրությունը հարկավոր է նրա համար, վորպեսզի ամրապնդենք աշխատավորությանը ցանկալի և ձեռնտու հասարակական կարգերը:

Այս է նոր Սահմանադրության նախագծի յերրորդ առանձնահատկությունը:

Այնուհետև: Բուրժուական սահմանադրությունները լուրջայն յեղնում են այն նախադրյալից, վոր ազգերը և ռասաները չեն կարող իրավահավասար լինել, վոր կան լիիրավ ազգեր և վոչ-լիիրավ ազգեր, վոր, բացի դրանից, գոյություն ունի ազգերի կամ ռասաների նաև յերրորդ կատեգորիա, որինակ, գաղութներում, վորոնք ունեն ել ավելի պակաս իրավունքներ, քան վոչ-լիիրավ ազգերը: Այս նշանակում է, վոր այդ բոլոր սահմանադրություններն իրենց հիմքում նացիոնալիստական են, այսինքն՝ տիրապետող ազգերի սահմանադրություններ են:

Ի տարբերություն այդ սահմանադրություններից՝ ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրության նախագիծը, ընդհակառակը, խորապես ինտերնացիոնալ է: Նա յեղնում է այն բանից, վոր բոլոր ազգերն ու ռասաներն իրավահավասար են: Նա յեղնում է այն բանից, վոր տարբերությունը մորթի գույնի կամ լեզվի, կուլտուրական մակարդակի կամ պետական զարգացման մակարդակի միջև, ինչպես նաև վորեւե այլ տարբերություն ազգերի և ռասաների միջև—չի կարող հիմք ծառայել այն բանի համար, վորպեսզի արդարացի ազգային անիրավահավասարությունը: Նա յեղնում է այն բանից, վոր բոլոր ազգերն ու ռասաները, անկախ նրանց անցյալ և ներկա դրությունից, անկախ նրանց ուժից ու թությունից,—պետք է ոգտվեն միատեսակ իրավունքներով հասարակության տնտեսական, հասարակական, պետական ու կուլտուրական կյանքի բոլոր վորորտներում:

Այս է նոր Սահմանադրության նախագծի չորրորդ առանձնահատկությունը:

Նոր Սահմանադրութեան նախագծի հինգերորդ առանձնահատկութիւնը նրա հետեւողական և մինչև վերջը պահպանված դեմոկրատիզմն է: Դեմոկրատիզմի տեսակետից բուրժուական սահմանադրութիւնները կարելի չէ յերկու խմբի բաժանել. սահմանադրութիւններն մի խումբն ուղղակի ժխտում է կամ փաստորեն վոչնչի չէ վերածում քաղաքացիների իրավունքների համասարութիւնը և դեմոկրատական ազատութիւնները: Սահմանադրութիւնների մյուս խումբը սիրով ընդունում է և մինչև անգամ ցուցադրում է դեմոկրատական սկզբունքները, բայց միաժամանակ այնպիսի վերապահումներ ու սահմանափակումներ Ե անում, վոր դեմոկրատական իրավունքներն ու ազատութիւնները բոլորովին խեղաթուրված են դուրս գալիս: Նրանք խոսում են հավասար ընտրական իրավունքների մասին բոլոր քաղաքացիների համար, բայց տեղնուտեղը սահմանափակում են դրանք նստակեցութեամբ և կրթական ու նույնիսկ գույքային ցենզով: Նրանք խոսում են քաղաքացիների հավասար իրավունքների մասին, բայց տեղնուտեղը վերապահութիւն են անում, վոր այդ չի վերաբերում կանանց կամ նրանց վերաբերում է մասամբ: Յեւ այն և այլն:

ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրութեան նախագծի առանձնահատկութիւնն այն է, վոր նա ազատ է այդպիսի վերապահումներից ու սահմանափակումներից: Նրա համար գոյութիւն չունեն ակտիվ կամ պասիվ քաղաքացիներ, նրա համար բոլոր քաղաքացիներն ակտիվ են: Նա տարբերութիւն չի ընդունում տղամարդկանց ու կանանց, «նստակցացների» ու «վոչ-նստակցացների», ունեւորների ու չունեւորների, կրթվածների ու վոչ-կրթվածների իրավունքների միջև: Նրա համար բոլոր քաղաքացիներն իրենց իրավունքներով հավասար են: Վո՛չ թե գույքային դրութիւնը, վո՛չ թե ազգային ծագումը, վո՛չ թե սեռը, վո՛չ թե պաշտոնեական դրութիւնը, այլ յուրաքանչյուր քաղաքացու անձնական ընդունակութիւններն ու անձնական աշխատանքն են վորոշում նրա դրութիւնը հասարակութեան մեջ:

Վերջապես, նոր Սահմանադրութեան նախագծի մի առանձնահատկութիւն ևս: Բուրժուական սահմանադրութիւնները սովորաբար սահմանափակվում են քաղաքացիների ձևական իրավունքների Ֆիքսացիայով, չհոգալով այդ իրավունքների կենսագործման պայմանների մասին, նրանց կենսագործման հնարավորութեան մասին, նրանց կենսագործման միջոցների մասին: Խոսում են քաղաքացիների հավասարութեան մասին, բայց մոռանում են,

վոր չի կարող իսկական հավասարութիւն լինել տիրոջ ու բանվորի միջև, կալվածատիրոջ ու գյուղացու միջև, յեթե առաջիններն ունեն հարստութիւն և քաղաքական կշիռ հասարակութեան մեջ, իսկ յերկրորդները զրկված են թե՛ մեկից և թե՛ մյուսից, յեթե առաջինները շահագործողներ են, իսկ յերկրորդները՝ շահագործվողներ: Կամ դարձյալ. խոսում են խոսքի, ժողովների և մամուլի ազատութեան մասին, բայց մոռանում են, վոր այդ բոլոր աշատութիւնները կարող են բանվոր դասակարգի համար դատարկ հնչյունի վերածվել, յեթե նա զրկված է իր տրամադրութեան տակ ժողովների համար հարմար շենքեր, լավ տպարաններ, տպագրական թղթի բաւականաչափ քանակութիւն և այլն ունենալու հնարավորութիւնից:

Նոր Սահմանադրութեան նախագծի առանձնահատկութիւնն այն է, վոր նա չի սահմանափակվում քաղաքացիների ձևական իրավունքների Ֆիքսացիայով, այլ ծանրութեան կենտրոնը փոխադրում է այդ իրավունքներն ապահովելու հարցի վրա, այդ իրավունքներն իրականացնելու միջոցների վրա: Նա վո՛չ թե սոսկ հոչակում է քաղաքացիների իրավունքների հավասարութիւնը, այլև ապահովում է այն՝ որենսդրական կարգով հաստատելով շահագործման ռեժիմի վերացման փաստը, քաղաքացիների ամեն մի շահագործումից ազատազրկելու փաստը: Նա վո՛չ թե սոսկ հոչակում է աշխատանքի իրավունք, այլև ապահովում է այն՝ որենսդրական կարգով հաստատելով ճշնաժամերի բացակայութեան փաստը խորհրդային հասարակութեան մեջ, դործադրութեան վոչնչացման փաստը: Նա վո՛չ թե սոսկ հոչակում է դեմոկրատական ազատութիւններ, այլև դրանք որենսդրական կարգով ապահովում է նյութական վորոշ միջոցներով: Ուստի հասկանալի չէ, վոր նոր Սահմանադրութեան նախագծի դեմոկրատիզմը վո՛չ թե «սովորական» և «հանրաճանաչ» դեմոկրատիզմ է ընդհանրապես, այլ սոցիալիստական դեմոկրատիզմ:

Սրանք են ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրութեան նախագծի հիմնական առանձնահատկութիւնները:

Այսպես են արտացոլված նոր Սահմանադրութեան նախագծում ԽՍՀՄ-ի տնտեսական ու հասարակական-քաղաքական կյանքում տեղի ունեցած այն տեղաշարժերն ու փոփոխութիւնները, վորոնք իրականացվեցին 1924 թվից մինչև 1936 թիւն ընկած ժամանակաշրջանում:

IV

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԾԻ ԲՈՒՐԺՈՒԱԿԱՆ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Մի քանի խոսք Սահմանադրության նախագծի բուրժուական քննադատության մասին:

Այն հարցը, թե ի՞նչպես է վերաբերվում ոտարերկրյա բուրժուական մամուլը Սահմանադրության նախագծին, անվիճելիորեն վորոշ հետաքրքրություն է ներկայացնում: Քանի վոր ոտարերկրյա մամուլն արտացոլում է բուրժուական յերկիրների բնակչության դանադան խավերի հասարակական կարծիքը, մենք չենք կարող անցնել այն քննադատության կողքով, վոր ծավալեց այդ մամուլը Սահմանադրության նախագծի դեմ:

Սահմանադրության նախագծի նկատմամբ ոտարերկրյա մամուլի ցույց տված վերաբերմունքի առաջին նշաններն արտահայտվեցին վորոշ տեղեկացում—լուծության մատենել Սահմանադրության նախագիծը: Տվյալ դեպքում յես նկատի ունեմ ամենառեակցիոն, ֆաշիստական մամուլը: Քննադատների այդ խումբըն ամենից լավ համարեց պարզապես լուծության մատենել Սահմանադրության նախագիծը, գործը պատկերացնել այնպես, թե կարծես նախագիծ չի յեղել և ընդհանրապես այն չկա բնության մեջ: Կարող են ասել, թե լուծյան մատենելը քննադատություն չէ: Բայց դա ճիշտ չէ: Լուծյան մատենելու մեթոդը, վորպես անտեսելու հատուկ յեղանակ, նույնպես քննադատության մի ձև է, ճիշտ է՝ հիմար ու ծիծաղելի, բայց և այնպես քննադատության ձև: (Ընդհանուր ծիծաղ, ծափահարություններ): Սակայն լուծյան մատենելու նրանց մեթոդից բան դուրս չեկավ: Վերջիվերջո նրանք հարկադրված յեղան բանալ փակիչը և աշխարհին հաղորդել, թե, վորքան էլ այդ ցավալի լինի, այնուամենայնիվ իՍՍՀՄ-ի Սահմանադրության նախագիծը գոյություն ունի, և

վր'չ միայն գոյություն ունի, այլև սկսում է վնասակար ազդեցություն գործել մտքերի վրա: Այլ կերպ չեր էլ կարող լինել, վորովհետև աշխարհին յերեսին այնուամենայնիվ կա մի ինչ—վոր հասարակական կարծիք, ընթերցողներ, կենդանի մարդիկ, վորոնք ուզում են ճշմարտությունն իմանալ փաստերի մասին և վոչ մի հնարավորություն չկա յերկար ժամանակ խաբեբայության մամուլի տակ պահել նրանց: Խաբեբայությամբ հեռու չես գնա...

Քննադատների յերկրորդ խումբն ընդունում է, վոր Սահմանադրության նախագիծն իրոք գոյություն ունի բնության մեջ, բայց նա գտնում է, վոր նախագիծը մեծ հետաքրքրություն չի ներկայացնում, վորովհետև նա ըստ եյուծյան վր'չ թե սահմանադրության նախագիծ է, այլ դատարկ թղթի կտոր, դատարկ խոստում, վորը նպատակ ունի վորոշ մանյովր անել և մարդկանց խաբել: Ըստվորում նրանք ավելացնում են, վոր իՍՍՀՄ-ն ավելի լավ նախագիծ չեր էլ կարող տալ, վորովհետև իՍՍՀՄ-ն ինքը վր'չ թե պետություն է, այլ ընդամենն աշխարհագրական հասկացողություն (ընդհանուր ծիծաղ), իսկ քանի վոր նա պետություն չի հանդիսանում, ապա նրա սահմանադրությունն էլ չի կարող իսկական սահմանադրություն լինել: Քննադատների այս խմբի տիպիկ ներկայացուցիչ է հանդիսանում, վորքան էլ այդ տարրինակ լինի, գերմանական ռֆիցիդո «Դոյչե Դիպլոմատիշ-Պոլիտիշե Կորրեսպոնդենցը»: Այդ ժուռնալն ուղղակի ասում է, թե իՍՍՀՄ-ի Սահմանադրության նախագիծը դատարկ խոստում է, խաբեյություն, «պոտյոմկինյան գյուղ»: Նա առանց տատանվելու հայտարարում է, վոր իՍՍՀՄ-ն պետություն չի հանդիսանում, վոր իՍՍՀՄ-ն «ներկայացնում է վոչ այլ ինչ, բայց յեթե ճշգրիտ կերպով վորոշվող աշխարհագրական հասկացողություն» (ընդհանուր ծիծաղ), վոր իՍՍՀՄ-ի Սահմանադրությունը, այդ պատճառով, չի կարող իսկական սահմանադրություն ճանաչվել:

Ի՞նչ կարելի յե ասել այդպիսի, թող ներվի ասել, քննադատների մասին:

Իր հեքիաթ—պատմվածքներից մեկի մեջ ռուսական մեծ գրող Շչեքերինը տալիս է շատ սահմանափակ ու բթամիտ, բայց չտիպադանց ինքնավստահ և տաքարյուն բյուրոկրատ սամոդուր մարդու տիպը: Այն բանից հետո, յերբ այդ բյուրոկրատն իրեն «վստահացած» մարդում «կարգ ու անդորրություն» հաստատեց, քննալինջ անելով հազարավոր բնակիչների և հրկիզելով տասնյակ

քաղաքներ, նա նայեց իր շուրջը և հորիզոնի վրա նկատեց Ամերիկան, մի յերկիր, վորն, իհարկե, քիչ է հայտնի, վորտեղ, բանից դուրս է գալիս, վոր կան ժողովրդին շփոթեցնող ինչ-վոր ազատություններ և վորտեղ պետությունն ուրիշ մեթոդներով են կառավարում: Բյուրոկրատը նկատեց Ամերիկան և վրդովվեց. այդ ի՞նչ յերկիր է, վորտեղից լույս ընկավ այն, այդ ի՞նչ հիման վրա յե, վոր գոյություն ունի այն: (Ընդհանուր ծիծաղ, ծափահարություններ): Իհարկե, այդ յերկրից պատահաբար հայտնադործել էյին մի քանի դար առաջ, բայց մի՞թե չի կարելի այն նորից ծածկել, վորպեսզի նրա հոտն անգամ չմնա: (Ընդհանուր ծիծաղ): Յեվ այս ասելով՝ մակադերեց. «Նորից ծածկել Ամերիկան»: (Ընդհանուր ծիծաղ):

Ինձ թվում է, վոր «Դոյչե Դիպլոմատիշ-Պոլիտիշե Կորրեսպոնդենցի» պարոնները, ինչպես ջրի յերկու կաթիլ, նման են Շչեդրինի բյուրոկրատին: (Ընդհանուր ծիծաղ, հավանության ծափահարություններ): ԽՍՀՄ-ն վաղուց է այդ պարոնների աչքի վրա դարձել: 19 տարի կանգնած է ԽՍՀՄ-ն իբրև մի փարոս, ազատագրության շնչով վարակելով ամբողջ աշխարհի բանվոր դասակարգին և կատարություն առաջացնելով բանվոր դասակարգի թշնամիների մեջ: Յեվ նա, այդ ԽՍՀՄ-ն, բանից դուրս է գալիս, վոր՛չ միայն պարզապես գոյություն ունի, այլ նույնիսկ աճում է, և վոր՛չ միայն աճում է, այլ նույնիսկ բարգավաճում է, և վոր՛չ միայն բարգավաճում է, այլ նույնիսկ հորինում է նոր Սահմանադրության նախագիծ, մի նախագիծ, վորը մտքեր է գրգռում, նոր հույսեր է ներշնչում ճնշված դասակարգերին: (Ծափահարություններ): Սրանից հետո ել ի՞նչպես չվրդովվեն գերմանական ոֆիցիոզի պարոնները: Այդ ի՞նչ յերկիր է, վայնասուն են բարձրացնում նրանք. այդ ի՞նչ հիման վրա յե, վոր գոյություն ունի այն (ընդհանուր ծիծաղ), և յեթե այն հայտնադործել են 1917 թվի հոկտեմբերին, ապա ինչո՞ւ չի կարելի այն նորից ծածկել, վորպեսզի նրա հոտն անգամ չմնա: Յեվ այս ասելով վորոշեցին—նորից ծածկել ԽՍՀՄ-ն, հայտարարել ի լուր ամենքի, վոր ԽՍՀՄ-ն, վորպես պետություն, գոյություն չունի, վոր ԽՍՀՄ-ն վոչ այլ ինչ է, յեթե վոչ հասարակ աշխարհագրական հասկացողություն: (Ընդհանուր ծիծաղ):

Մակադրություն անելով, վորպեսզի նորից ծածկվի Ամերիկան, շչեդրինյան բյուրոկրատը, չնայելով իր ամբողջ բթամտությանը, այնուամենայնիվ գտավ իր մեջ իրականություն

ըմբռնելու տարեր, տեղնուտեղն ասելով ինքն իրեն. «Բայց, կարծես թե, սույն այս բանն ինձից չի կախած»: (Ուրախ ծիծաղի պոռկում և բուռն ծափահարություններ): Յեա չգիտեմ, գերմանական ոֆիցիոզի պարոնների խելքը կհասնի՞ արդյոք դիտելն ինքնու, վոր թղթի վրա այս կամ այն պետությունը «ծածկել» նրանք, իհարկե, կարող են, բայց, յեթե լրջորեն խոսենք, ապա «սույն այս բանը նրանցից չի կախած»... (Ուրախ ծիծաղի պոռկում, բուռն ծափահարություններ):

Ինչ վերաբերում է այն բանին, վոր ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրությունն իբր թե հանդիսանում է դատարկ խոստում, «սյուտյոմկինյան գյուղ» և այլն, ապա յես կուզեյի վկայակոչել մի շարք հաստատված փաստեր, վորոնք իրենք են խոսում իրենց մասին:

1917 թվին ԽՍՀՄ-ի ժողովուրդները տապալեցին բուրժուազիային և հաստատեցին պրոլետարիատի դիկտատուրա, հաստատեցին Խորհրդային իշխանություն: Սա փաստ է և վոչ թե խոսում:

Ապա, Խորհրդային իշխանությունը վերացրեց կալվածատերերի դասակարգը և նախկին կալվածատերական, պետական ու վանքապատկան ավելի քան 150 միլիոն հեկտար հող հանձնեց գյուղացիներին, և այս—բացի այն հողերից, վոր առաջներումն էլ գյուղացիների ձեռքումն էյին գտնվում: Սա փաստ է և վոչ թե խոսում:

Ապա, Խորհրդային իշխանությունն եքսպրոպրիացիայի յենթարկեց կապիտալիստների դասակարգը, խլեց նրանցից բանկերը, գործարանները, յերկաթուղիները և արտադրության այլ գործիքներն ու միջոցները, դրանք սոցիալիստական սեփականություն հայտարարեց և այդ ձեռնարկությունների գլուխ կանգնեցրեց բանվոր դասակարգի լավագույն մարդկանց: Սա փաստ է և վոչ թե խոսում: (Յերկարատև ծափահարություններ):

Ապա, նոր սոցիալիստական հիմունքների վրա, նոր տեխնիկական բազայով կազմակերպելով արդյունաբերությունն ու գյուղատնտեսությունը՝ Խորհրդային իշխանությունը հասավ այն բանին, վոր ներկայումս ԽՍՀՄ-ի հողագործությունը մեկ և կես անդամ ավելի արտադրանք է տալիս, քան նախապատերազմյան ժամանակ, ինդուստրիան տալիս է յոթն անգամ ավելի արտադրանք, քան նախապատերազմյան ժամանակ, իսկ ժողովրդական յեկամուտն աճել է չորս անգամ՝ համեմատած նախապատերազմ-

մյան ժամանակի հետ: Այս բոլորը փաստեր են և վոչ թե խոստումներ: (Յերկարատև ծափահարություններ):

Ապա, խորհրդային իշխանությունը վոչնչացրեց դործադրությունը, կիրառեց կյանքում աշխատանքի իրավունքը, հանգըստի իրավունքը, կրթության իրավունքը, բանվորների, դուռնացիների և խնամելիքների համար անհատական լավագույն նյութական և կուլտուրական պայմաններ, ապահովեց ընդհանուր, ուղղակի և հավասար ընտրական իրավունքի կենսագործումը՝ քաղաքացիների դադարնի քվեարկության պայմաններում: Այս բոլորը փաստեր են և վոչ թե խոստումներ: (Յերկարատև ծափահարություններ):

Վերջապես, խՍՀՄ-ն տվեց նոր Սահմանադրության նախագիծ, վորը, վոչ թե խոստում է, այլ այդ հանրաժանութ փաստերի գրանցում և որենտրական ամրապնդում, գրանցումն ու որենտրական ամրապնդումն այն բանի, ինչ վոր արդեն ձեռք է բերված ու նվաճված:

Հարց է ծագում. այս բոլորից հետո ինչի յե հանդում գերմանական ոֆիցիոզի պարոններ շաղակրատությունը «պոտյոմկինյան գյուղերի» մասին, յեթե վոչ այն բանին, վոր նրանք նպատակ են դրել թագցնելու ժողովրդից ճշմարտությունը խՍՀՄ իրության մասին, մոլորեցնելու ժողովրդին, խաբելու նրան:

Սրանք են փաստերը: Իսկ փաստերը, ինչպես ասում են, համառ բան են: Գերմանական ոֆիցիոզի պարոնները կարող են ասել՝ ավելի՛ վատ փաստերի համար: (Ընդհանուր ծիծաղ): Բայց այն ժամանակ նրանց կարելի յե պատասխանել ուսական հայտնի ասացվածքի այս խոսքերով՝ «հիմարների համար որենք չկա» (Ուրախ ծիծաղ, յերկարատև ծափահարություններ):

Քննադատների յերրորդ խումբը հակառակ չե ընդունելու Սահմանադրության նախագծի վորոչ արժանիքները, նա դրական յերեւոյթ է համարում այդ նախագիծը, բայց այդ խումբը՝ արի ու տես, վոր շատ է կասկածում, թե կարելի կլինի՞ արդյոք այդ Սահմանադրության մի շարք դրույթները կենսագործել, վորովհետեւ նա համոզված է, վոր այդ դրույթներն ընդհանրապես անիրագործելի յեն և պետք է մնան թղթի վրա: Սրանք, մեղմ ասած, սկեպտիկներ են: Դրանք, այդ սկեպտիկները, գոյություն ունեն բոլոր յերկրներում:

Պետք է ասել, վոր մենք դրանց առաջին անգամը չե, վոր հանդիպում ենք: Յերբ բուլեիկները 1917 թ. վերցնում էին ի-

խանությունը, սկեպտիկներն ասում էին. բուլեիկները, թերեւ, վատ մարդիկ չեն, բայց իշխանության դործը նրանց մոտ առաջ չի դնա, նրանք կտապալվեն: Սակայն իրականում դուրս յեկավ, վոր տապալվեցին վոչ թե բուլեիկները, այլ սկեպտիկները:

Քաղաքացիական պատերազմի և ոտարերկրյա ինտերվենցիայի ժամանակ սկեպտիկների այդ խումբն ասում էր. խորհրդային իշխանությունն, իհարկե, վատ բան չե, բայց Դենիկինը կուլակի հետ մեկտեղ, պլյուս ոտարերկրացիները, թերեւ կհաղթահարեն նրան: Սակայն, իրականում դուրս յեկավ, վոր սկեպտիկներն այստեղ ել սխալվեցին իրենց հաշիվներում:

Յերբ խորհրդային իշխանությունը հրապարակեց առաջին հնգամյա պլանը, սկեպտիկները նորից ասպարեղ յեկան, ասելով. հնգամյակը, իհարկե, լավ բան է, բայց նա հաղիվ թե իրագործելի լինի. պետք է յենթադրել, վոր բուլեիկների մոտ հնգամյակի դործը գլուխ չի դա: Սակայն, փաստերը ցույց տվին, վոր սկեպտիկների բախտը նորից չբանեց—հնգամյա պլանն իրագործվեց չորս տարում:

Նույն բանը պետք է ասել նոր Սահմանադրության նախագծի և սկեպտիկների կողմից այդ Սահմանադրության քննադատության մասին: Բավական էր հրապարակել նախագիծը, վորպեսզի քննադատների այդ խումբը նորից բեմ դուրս գար իր առադուկալի սկեպսիսով, Սահմանադրության մի քանի դրույթների իրագործելիության վերաբերյալ իր կասկածներով: Վոչ մի հիմք չկա կասկածելու այն մասին, վոր սկեպտիկները կտապալվեն նաև տվյալ դեպքում, կտապալվեն այժմ նույնպես, ինչպես քանիցս տապալվել են անցյալում:

Քննադատների չորրորդ խումբը, գրոհելով նոր Սահմանադրության նախագծի վրա, բնութագրում է այն վորպես «տեղաշարժ դեպի աջ», վորպես «հրաժարումն պրոլետարիատի դիկտատուրայից», վորպես «բուլեիկյան ռեժիմի վերացում»: «Բուլեիկիկները դեպի աջ ճեղքվեցին, այդ փաստ է»—ասում են նրանք դանազան ձայներով: Այդ տեսակետից առանձնապես ջանք են գործ դնում մի քանի լեհական և մասամբ ամերիկյան թերթեր:

Ինչ կարելի յե ասել այդ, թող ներվի ասել, քննադատների մասին:

Յեթե բանվոր դատակարգի դիկտատուրայի բազայի ընդարձակումը և դիկտատուրայի վերածումը հասարակության պետական ղեկավարման ավելի ճկուն, հետևաբար՝ ավելի հզոր սի-

տեմի՝ մեկնաբանվում է նրանց կողմից վոչ վորպես բանվոր դասակարգի ղեկավարության ուժեղացում, այլ վորպես նրա լուրջում կամ նույնիսկ վորպես հրաժարումն դրանից, ապա թուլատրելի յե հարցնել. իսկ ընդհանրապես դիտե՞ն արդյոք այդ պարոնները, թե ինչ բան է բանվոր դասակարգի ղեկավարության:

Յեթե սոցիալիզմի հաղթության որենտերական ամրապնդումը, ինդուստրացման, կոլեկտիվացման ու դեմոկրատացման հաջողությունների որենտերական ամրապնդումը նրանց մոտ կոչվում է «տեղաշարժ դեպի աջ», ապա թուլատրելի յե հարցնել. իսկ ընդհանրապես դիտե՞ն արդյոք այդ պարոնները, թե ինչով է տարբերվում ձախն աջից: (Ընդհանուր ծիծաղ, ծափահարություններ):

Տարակույս չի կարող լինել, վոր այդ պարոնները վերջնականապես խճճվել են Սահմանադրության նախագծի իրենց քննադատության մեջ և խճճվելով՝ չփոթել են աջը ձախի հետ:

Այդ առթիվ չի կարելի չհիշել ճորտ տնային «աղջիկ» Պեյլադեյային—Գոգոլի «Մեռյալ հոգիներից»: Նա, ինչպես պատմում է Գոգոլը, հանձն առավ մի անդամ ճանապարհ ցույց տալ Ձիչիկովի կառապան Սելիֆանին, բայց չկարողանալով տարբերել ճանապարհի աջ կողմը նրա ձախ կողմից, չփոթվեց և անհարմար դրություն մեջ ընկավ: Պետք է ընդունել, վոր մեր քննադատները լեհական թերթերից, չնայած նրանց ամբողջ ամբիջիային, այնուամենայնիվ հեռու չեն դնացել «Մեռյալ հոգիների» ճորտ տնային «աղջիկ» Պեյլադեյայի, հասկացողության մակարդակից: (Ծափահարություններ): Յեթե կհիշեք, կառապան Սելիֆանը հարկավոր համարեց չչարել Պեյլադեյային՝ աջը ձախի հետ չփոթելու համար, ասելով նրան. «Եյ, դու, սևատոտիկ... չգիտես, թե վորտեղ է աջը, վորտեղ՝ ձախը»: Յես կարծում եմ, վոր հարկավոր եր հենց այդպես էլ չչարել մեր ձախողակ քննադատներին, ասելով նրանց. Եյ, դուք, վա՛ր՝ քննադատներ... չգիտեք, թե վորտեղ է աջը, վորտեղ՝ ձախը: (Յերկարատև ծափահարություններ):

Վերջապես, քննադատների մի խումբ ևս: Յեթե նախորդ խումբը Սահմանադրության նախագիծը մեղադրում է բանվոր դասակարգի ղեկավարության հրաժարվելու համար, ապա այս խումբը մեղադրում է նրան, ընդհակառակը, այն բանի համար, վոր նա վոչինչ չի փոխում իՍՍՀՄ-ում գոյություն ունեցող դրություն մեջ, վոր նա ձեռք չի տալիս բանվոր դասակարգի ղեկա-

տուրային, թույլ չի տալիս քաղաքական կուսակցությունների ազատություն և ուժի մեջ է պահում կոմունիստների կուսակցության ներկա ղեկավար դերքը իՍՍՀՄ-ում: Ընդամին քննադատների այդ խումբը դառնում է, վոր իՍՍՀՄ-ում կուսակցությունների ազատության բացակայությունը դեմոկրատիզմի հիմքերի խախտման նշան է:

Յես պետք է խոստովանեմ, վոր նոր Սահմանադրության նախագիծն իրոք ուժի մեջ է պահում բանվոր դասակարգի ղեկավարության ուժի մեջ, ինչպես նաև անփոփոխ է թողնում Կոմունիստական կուսակցության ներկա ղեկավար դերքը իՍՍՀՄ-ում: (Բռուն ծափահարություններ): Յեթե հարգելի քննադատները դա Սահմանադրության նախագծի թերությունն են համարում, ապա կարելի յե միայն ամոսոսալ այդ մասին: Իսկ մենք, բուլլետներս, դա համարում ենք Սահմանադրության նախագծի արժանիքը: (Բռուն ծափահարություններ):

Ինչ վերաբերում է տարբեր քաղաքական կուսակցությունների ազատությանը, ապա այստեղ մենք մի քիչ այլ հայացքներ ենք պաշտպանում: Կուսակցությունը դասակարգի մի մասն է, նրա առաջավոր մասը: Մի քանի կուսակցություններ, նշանակում է՝ նաև կուսակցությունների ազատություն, կարող են գոյություն ունենալ միմիայն այնպիսի հասարակության մեջ, վորտեղ կան հակամարտ դասակարգեր, վորոնց շահերը թնամական են ու անհաշտ, վորտեղ կան, ասենք, կապիտալիստներ ու բանվորներ, կալվածատերեր ու գյուղացիներ, կուլակներ ու չքավորություն և այլն: Բայց իՍՍՀՄ-ում չկան այլևս այնպիսի դասակարգեր, ինչպիսիք են կապիտալիստները, կալվածատերերը, կուլակները և այլն: իՍՍՀՄ-ում կա միայն յերկու դասակարգ՝ բանվորներն ու գյուղացիները, վորոնց շահերը վո՛չ միայն թընամական չեն, այլ ընդհակառակը—բարեկամական են: Հետևաբար, իՍՍՀՄ-ում հող չկա մի քանի կուսակցությունների գոյության համար, ուրեմն նշանակում է՝ նաև այդ կուսակցությունների ազատության համար: իՍՍՀՄ-ում հող կա միայն մի կուսակցության՝ Կոմունիստական կուսակցության համար: իՍՀՄ-ի թյունում կարող է գոյություն ունենալ միայն մի կուսակցություն—կոմունիստների կուսակցությունը, վորը խիզախորեն և մինչև վերջը պաշտպանում է բանվորների ու գյուղացիների շահերը: Իսկ վոր նա վատ չի պաշտպանում այդ դասակարգերի

չահերը, սրանում հազիվ թե վորևէ տարակույս լինի: (ԲՈՒՆԸ ԾԱՒԽԱՅԱՐԱՐՈՒՄՆԵՐ):

Խոստում են դեմոկրատիայի մասին: Բայց ի՞նչ բան է դեմոկրատիան: Դեմոկրատիան կապիտալիստական յերկիրներում, վորտեղ կան հակամարտ դասակարգեր, վերջին հաշվով դեմոկրատիա յե ուժեղների համար, դեմոկրատիա յե ունեւոր վորքրամասնության համար: Դեմոկրատիան ԽՍՀՄ-ում, ընդհակառակը, դեմոկրատիա յե աշխատավորների համար, այսինքն՝ դեմոկրատիա յե բոլորի համար: Բայց դրանից հետեւում է, վոր դեմոկրատիզմի հիմքերը խախտվում են վո՛չ թե ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրության նախագծի, այլ բուրժուական սահմանադրությունների կողմից: Ահա թե ինչու յես կարծում եմ, վոր ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրությունը միակ մինչև վերջը դեմոկրատական սահմանադրությունն է աշխարհում:

Այսպես է բանը ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրության նախագծի բուրժուական քննադատության վերաբերմամբ:

V

ՈՒՂՂՈՒՄՆԵՐ ՅԵՎ ԼՐԱՑՈՒՄՆԵՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԾԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Անցնենք Սահմանադրության նախագծի չորրջը յեղած ուղղումների և լրացումների հարցին, վորոնք մտցված են քաղաքացիների կողմից նախագծի համաժողովրդական քննարկման ժամանակ:

Սահմանադրության նախագծի համաժողովրդական քննարկումը, ինչպես հայտնի յե, բավական նշանակալից քանակությամբ ուղղումներ և լրացումներ տվեց: Դրանք բոլորը հրապարակված են խորհրդային մամուլում: Նկատի ունենալով ուղղումների մեծ բազմազանությունը և նրանց վո՜չ միատեսակ արժեքը, հարկ կլինենք, իմ կարծիքով, բաժանել դրանք յերեք կատեգորիայի:

Առաջին կատեգորիայի ուղղումների տարբերիչ դիժն այն է, վոր դրանք խոստում են վո՛չ թե Սահմանադրության հարցերի մասին, այլ ապագա որենսդրական մարմինների ընթացիկ որենսդրական աշխատանքի հարցերի մասին: Ապահովադրման առանձին հարցեր, կոլտնտեսային շինարարության մի քանի հարցեր, արդյունաբերական շինարարության մի քանի հարցեր, ֆինանսական գործի հարցեր, — սրանք են այդ ուղղումների թեմաները: Ինչպես յերևում է, այս ուղղումների հեղինակները չեն պարզել իրենց համար սահմանադրական հարցերի և ընթացիկ որենսդրության հարցերի միջև յեղած տարբերությունը: Հենց այդ պատճառով ել նրանք ջանք են դործ դնում Սահմանադրության մեջ խցկել, վորքան կարելի յե, շատ որենքներ, գործը տանելով այն ուղղությամբ, վորպեսզի Սահմանադրությունը վերածվի որենքների հավաքածուի նման մի բանի: Բայց Սահմանադրությունն որենքների հավաքածու չէ: Սահմանադրությունը հիմնական որենք է, և միմիայն հիմնական որենք: Սահմանադրությունը չի բացառում, այլ յենթադրում է ապագա որենսդրական մար-

միններէ ընթացիկ որենադրական աշխատանքը: Սահմանադրութիւնն իրաւաբանական հիմք ե տալիս այդպիսի մարմիններէ ապագա որենադրական գործունեւութեան համար: Այս պատճառով այդ տեսակէ ուղղումներն ու լրացումները, վորպէս Սահմանադրութեան հետ ուղղակի առնչութիւն չունեցող, իմ կարծիքով, պետք ե ուղղվեն յերկրի ապագա որենադրական մարմիններին:

Յերկրորդ կատեգորիային պետք ե վերադրել այնպիսի ուղղումներն ու լրացումները, վորոնք փորձում են Սահմանադրութեան մեջ պատմական տեղեկանքների տարրեր մտցնել կամ դեկլարացիայի տարրեր այն մասին, ինչի վոր դեռ չի հասել խորհրդային իշխանութիւնը ե ինչի վոր նա պետք ե հասնի ապագայում: Նշել Սահմանադրութեան մեջ, թե ինչպիսի դժվարութիւններ են հաղթահարել յերկարատե տարիների ընթացքում կուսակցութիւնը, բանվոր դասակարգն ու բոլոր աշխատավորները սոցիալիզմի հաղթութեան համար մղվող կռիւմ, մատնանշել Սահմանադրութեան մեջ խորհրդային շարժման վերջնական նպատակը, այն ե՝ լիակատար կոմունիստական հասարակութեան կառուցումը, — սրանք են այդ ուղղումների թեմաները, վորոնք կրկնվում են զանազան վարիացիաներով: Յես կարծում եմ, վոր Սահմանադրութեան հետ ուղղակի առնչութիւն չունեցող այդպիսի ուղղումներն ու լրացումները նույնպէս պետք ե մի կողմ դրվեն: Սահմանադրութիւնը գրանցումն ե որենադրական ամրապնդումն ե այն նախնականների, վորոնք արդեն ձեռք են բերված ե ապահովված են: Յեթե մենք չենք ուղղում աղավաղել Սահմանադրութեան այս հիմնական բնույթը, մենք չպետք ե այն լցնենք պատմական տեղեկանքներով անցյալի մասին կամ դեկլարացիաներով ԽՍՀՄ-ի աշխատավորների ապագա նախնականների մասին: Այդ գործի համար մենք ուրիշ ուղիներ ե ուրիշ փաստաթղթեր ունենք:

Վերջապէս, յերրորդ կատեգորիային պետք ե վերադրել այնպիսի ուղղումներն ու լրացումները, վորոնք ուղղակի առնչութիւն ունեն Սահմանադրութեան նախագծի հետ:

Այս կատեգորիայի ուղղումների նշանակալից մասը խմբագրական բնույթ ունի: Այս պատճառով դրանք կարելի յեր հանձնել ներկա Համագումարի Խմբագրական հանձնաժողովին, վորը, յես կարծում եմ, կստեղծի Համագումարը, հանձնարարելով նրան նոր Սահմանադրութեան տեքստի վերջնական խմբագրութիւնը սահմանելը:

Ինչ վերաբերում ե յերրորդ կատեգորիայի մնացած ուղղումներին, ապա դրանք ավելի եյական նշանակութիւն ունեն ե նրանց մասին, ըստիս, հարկ կլինի մի քանի խոսք ասել այստեղ:

1) Ամենից առաջ Սահմանադրութեան նախագծի առաջին հոդվածի վերաբերյալ ուղղումների մասին: Կա չորս ուղղում: Վոմանք առաջարկում են «բանվորների ե գյուղացիների պետութիւն» բառերի տեղ ասել՝ «աշխատավորների պետութիւն»: Ուրիշներն առաջարկում են՝ «բանվորների ե գյուղացիների պետութիւն» բառերին ավելացնել՝ «ե աշխատավոր ինտելիգենցիայի»: Յերրորդներն առաջարկում են «բանվորների ե գյուղացիների պետութիւն» բառերի փոխարեն ասել՝ «ԽՍՀՄ-ի տերիտորիայում բնակվող բոլոր ռասաների ե ազգութիւնների պետութիւն»: Զորքերներն առաջարկում են «գյուղացիների» բառը փոխարինել՝ «կոլտնտեսականների» բառով կամ՝ «սոցիալիստական հոգադործութեան աշխատավորների» բառերով:

Հարկ կա՞րդյոք ընդունել այս ուղղումները: Յես կարծում եմ, վոր հարկ չկա:

Ինչի՞ մասին ե խոսում Սահմանադրութեան նախագծի առաջին հոդվածը: Նա խոսում ե խորհրդային հասարակութեան դասակարգային կազմի մասին: Կարո՞ղ ենք արդյոք մենք, մարքսիստներս, զանց առնել Սահմանադրութեան մեջ մեր հասարակութեան դասակարգային կազմի հարցը: Վո՞չ, չենք կարող: Խորհրդային հասարակութիւնը բաղկացած ե, ինչպէս հայտնի յե, յերկու դասակարգերից, բանվորներից ու գյուղացիներից: Սահմանադրութեան նախագծի առաջին հոդվածը հենց սրա մասին ե խոսում ե: Հետեւաբար, Սահմանադրութեան նախագծի առաջին հոդվածը ճիշտ ե արտացոլում մեր հասարակութեան դասակարգային կազմը: Կարող են հարցնել՝ իսկ աշխատավոր ինտելիգենցիան՞: Ինտելիգենցիան յերեք դասակարգ չի յեղել ե չի կարող լինել, — նա յեղել ե ե միւսում ե միջնախավ, վոր իր անդամներին հավաքարկում ե հասարակութեան բոլոր դասակարգերից: Հիմնամանակ ինտելիգենցիան իր անդամներին հավաքարկում եր ազնվականներից, բուրժուազիայից, մասամբ գյուղացիներից ե միայն ամենաանշան չափով բանվորներից: Մեր խորհրդային ժամանակում ինտելիգենցիան իր անդամներին հավաքարկում ե գլխավորապէս բանվորներից ու գյուղացիներից: Բայց ինչպէս ե վոր նա հավաքարկվի ե ինչ բնույթ ե վոր կրի, ինտելիգենցիան այնուամենայնիւ միջնախավ ե ե վոչ թե դասակարգ:

Չի՞ դիմելու՞ արդյոք այս հանդամանքն աշխատավոր ինտե-
լիգենցիայի իրավունքներին: Ամենևին: Սահմանադրութեան նա-
խագծի առաջին հոդվածը խոսում է վո՛չ թե խորհրդային հասա-
րակութեան տարրեր շերտերի իրավունքների մասին, այլ այդ
հասարակութեան դասակարգային կազմի մասին: Խորհրդային
հասարակութեան տարրեր շերտերի իրավունքների մասին, այդ
թվում՝ աշխատավոր ինտելիգենցիայի իրավունքների մասին,
խոսվում է գլխավորապես Սահմանադրութեան նախագծի տասն-
երորդ և տասնմեկերորդ գլուխներում: Այդ գլուխներից պարզ յե-
րևում է, վոր բանվորները, գյուղացիները և աշխատավոր ինտե-
լիգենցիան միանգամայն իրավահավասար են յերկրի տնտեսա-
կան, քաղաքական, հասարակական և կուլտուրական կյանքի բո-
լոր վոլորտներում: Հետևաբար, աշխատավոր ինտելիգենցիայի
իրավունքներին դիպչելու մասին խոսք անգամ չի կարող լինել:
Նույն բանը պետք է ասել ԽՍՀՄ-ի կազմի մեջ մտնող աղ-
ղերի և ռուսների մասին: Սահմանադրութեան նախագծի յերկ-
րորդ գլխում արդեն ասված է, վոր ԽՍՀՄ-ն իրավահավասար
աղղերի ազատ միութիւն է: Արժե՞ արդյոք կրկնել այդ Ֆորմու-
լան Սահմանադրութեան նախագծի առաջին հոդվածում, վորը
խոսում է վո՛չ թե խորհրդային հասարակութեան աղղային կազ-
մի, այլ նրա դասակարգային կազմի մասին: Պարզ է, վոր չարժե:
Ինչ վերաբերում է ԽՍՀՄ-ի կազմի մեջ մտնող աղղերի և ռու-
սաների իրավունքներին, ապա դրանց մասին խոսվում է Սահ-
մանադրութեան նախագծի յերկրորդ, տասներորդ և տասնմեկե-
րորդ գլուխներում: Այդ գլուխներից պարզ յերևում է, վոր
ԽՍՀՄ-ի աղղերն ու ռուսները միատեսակ իրավունքներ են վա-
յելում յերկրի տնտեսական, քաղաքական, հասարակական ու
կուլտուրական կյանքի բոլոր վոլորտներում: Հետևաբար, խոսք
անգամ չի կարող լինել աղղային իրավունքներին դիպչելու մա-
սին:

Նմանապես սխալ կլիներ «գյուղացի» բառը փոխարինել
«կոլտնտեսական» բառով, կամ «սոցիալիստական հողագործու-
թեան աշխատավոր» բառերով: Նախ՝ գյուղացիների մեջ, բացի
կոլտնտեսականներից, կան դեռևս մի միլիոնից ավելի վոչ-կոլ-
տնտեսականների տնտեսութիւններ: Ի՞նչպէս վարվել նրանց հետ:
Արդյոք այդ ուղղման հեղինակները չե՞ն մտածում հաշիւից դուրս
դրել նրանց: Այդ խեղացի չեր լինի: Յերկրորդ՝ յեթե գյուղացի-
ների մեծամասնութիւնն սկսել է կոլտոգային տնտեսութիւն
վարել, ապա այդ դեռ չի նշանակում, վոր նա դադարել է գյու-

ղացիութիւն լինելուց, վոր նա չունի այլևս իր անձնական տըն-
տեսութիւնը, սեփական բակը և այլն: Յերրորդ՝ այն ժամանակ
կարիք կլիներ «բանվոր» բառը նույնպէս փոխարինել «սոցիա-
լիստական արդունաբերութեան աշխատավոր» բառերով, վորը,
սակայն, ուղղման հեղինակները, չգիտես ինչ պատճառով, չեն
առաջարկում: Վերջապես, մի՞թե մեզ մոտ արդեն անհետացել են
բանվորների դասակարգը և գյուղացիների դասակարգը: Իսկ յե-
թե նրանք չեն անհետացել, ապա արժե՞, արդյոք, ջնջել բառա-
բանից նրանց համար սահմանված անունները: Ուղղման հեղի-
նակներն, ըստ յերևութին, աչքի առաջ ունեն վո՛չ թե ներկա,
այլ ապագա հասարակութիւնը, յերբ այլևս դասակարգեր չեն
լինի և յերբ բանվորներն ու գյուղացիները դիւրեւանք միաս-
նական կոմունիստական հասարակութեան աշխատավորների: Հե-
տևաբար, նրանք բացահայտորեն առաջ են վազում: Բայց Սահ-
մանադրութիւնը կազմելիս պետք է յենել վո՛չ թե ապագայից,
այլ ներկայից, նրանից, ինչ վոր արդեն կա: Սահմանադրութիւն-
ը չի կարող և չպետք է առաջ վազի:

2) Այնուհետև դալիս է Սահմանադրութեան նախագծի տասն-
յոթերորդ հոդվածի վերաբերյալ ուղղումը: Ուղղումն այն է, վոր
առաջարկում են Սահմանադրութեան նախագծից բոլորովին դուրս
դրել տասնյոթերորդ հոդվածը, վորը խոսում է Միութենական
հանրապետութիւնների համար ԽՍՀՄ-ից ազատորեն դուրս դա-
լու իրավունք պահպանելու մասին: Յեւ կարծում եմ, վոր այդ
առաջարկը ճիշտ չէ, ուստի և չպետք է ընդունվի Համագումարի
կողմից: ԽՍՀՄ-ն իրավահավասար Միութենական հանրապետու-
թիւնների ազատական միութիւն է: Սահմանադրութիւնից
հանել ԽՍՀՄ-ից ազատորեն դուրս դալու իրավունքի վերաբե-
րյալ հոդվածը, նշանակում է խախտել այդ Միութեան կամավոր
բնույթը: Կարո՞ղ ենք մենք դիմել այդ քայլին: Յեւ կարծում
եմ, վոր մենք չենք կարող և չպետք է դիմենք՝ այդ քայլին:
Ասում են, վոր ԽՍՀՄ-ում չկա վոչ մի հանրապետութիւն, վորը
ցանկանար դուրս դալ ԽՍՀՄ-ի կազմից, վոր այդ նկատառումով
տասնյոթերորդ հոդվածը գործնական նշանակութիւն չունի:
Վոր մեզ մոտ չկա վոչ մի հանրապետութիւն, վորը ցանկանար
դուրս դալ ԽՍՀՄ-ի կազմից, այդ, իհարկէ, ճիշտ է: Բայց դրա-
նից բնավ չի հետևում, վոր մենք Սահմանադրութեան մեջ չպետք
է Ֆիլքսացիայի յենթարկենք Միութենական հանրապետութիւն-
ների իրավունքը՝ ազատորեն դուրս դալու ԽՍՀՄ-ից: ԽՍՀՄ-ում
չկա նաև այնպիսի Միութենական հանրապետութիւն, վորը ցան-

կանար ճշել մի այլ Միութենական հանրապետության: Բայց դրանից բնավ չի հետևում, վոր ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրությունից պետք է դուրս հանվի Միութենական հանրապետությունները իրավունքների հավասարության մասին խոսող հոդվածը:

3) Այս առաջարկ կա՝ Սահմանադրության նախագծի յերկրորդ դրուկը լրացնել մի նոր հոդվածով, վորի բովանդակությունն այն է, թե ավտոնոմ խորհրդային սոցիալիստական հանրապետությունները, տնտեսական և կուլտուրական զարգացման համապատասխան մակարդակի հասնելիս, կարող են վերափոխվել միութենական խորհրդային սոցիալիստական հանրապետությունների: Կարելի՞ չե արդյոք ընդունել այդ առաջարկը: Յես կարծում եմ, վոր չպետք է ընդունել այն: Այն ճիշտ չե վո՛չ միայն իր բովանդակությամբ, այլև իր պատճառաբանություններով: Չի կարելի ավտոնոմ հանրապետությունները փոխադրումը միութենական հանրապետությունների կարգը՝ պատճառաբանել նրանց տնտեսական ու կուլտուրական հասունությունամբ, ինչպես նաև չի կարելի այս կամ այն հանրապետությունն ավտոնոմ հանրապետությունների ցուցակում թողնելը պատճառաբանել նրա տնտեսական և կուլտուրական հետամնացությունամբ: Դա կլինի վոչ մարքսիստական, վոչ լենինյան մոտեցում: Որինակ, Թաթարական Հանրապետությունն ավտոնոմ է մնում, իսկ Ղազախական Հանրապետությունը դառնում է միութենական, բայց այդ դեռ չի նշանակում, վոր Ղազախական Հանրապետությունը կուլտուրական ու տնտեսական զարգացման տեսակետից ավելի բարձր է կանգնած, քան Թաթարական Հանրապետությունը: Բոլորովին ընդհակառակը: Նույնը կարելի չե ասել նաև, որինակ, Մերձվոլգյան Գերմանացիների Ավտոնոմ Հանրապետության և Կիրգիզական Միութենական Հանրապետության մասին, վորոնցից առաջինը կուլտուրական ու տնտեսական տեսակետից ավելի բարձր է, քան յերկրորդը, թեպետև մնում է ավտոնոմ հանրապետություն:

Վորո՞նք են այն հատկանիշները, վորոնց առկայությունը հիմք է տալիս ավտոնոմ հանրապետությունները միութենական հանրապետությունների կարգը փոխադրելու:

Դրանք, այդ հատկանիշները, յերեք են:

Նախ՝ անհրաժեշտ է, վոր հանրապետությունը ծայրերկրաչին լինի, ամեն կողմից չընկալված չլինի ԽՍՀՄ-ի տերիտորիայով: Ինչո՞ւ: Վորովհետև յեթե Միութենական հանրապետությանն իրավունք է վերապահվում դուրս գալու ԽՍՀ Միություն-

նից, ապա անհրաժեշտ է, վոր Միութենական դարձած այդ հանրապետությունը հնարավորություն ունենա տրամաբանորեն ու փաստորեն հարց դնել իր դուրս գալու մասին ԽՍՀՄ-ից: Իսկ այդպիսի հարց կարող է դնել միմիայն այնպիսի հանրապետություն, վորը, ասենք, սահմանակից է վորեւե ոտար պետության և, հետևաբար, ամեն կողմից չընկալված չե ԽՍՀՄ-ի տերիտորիայով: Իհարկե, մեզ մոտ չկան այնպիսի հանրապետություններ, վորոնք փաստորեն հարց դնելին ԽՍՀՄ-ից դուրս գալու մասին: Բայց քանի վոր Միութենական հանրապետությանն իրավունք է վերապահվում դուրս գալու ԽՍՀՄ-ից, ապա հարկավոր է գործն աշխատել դնել, վոր այդ իրավունքը դատարկ և անիմաստ թղթի կտոր չդառնա: Վերցնենք, որինակ, Բաշկիրական կամ Թաթարական Հանրապետությունը: Յենթադրենք, թե այդ ավտոնոմ հանրապետություններն անց ենք կացրել միութենական հանրապետությունների կարգը: Կկարողանայի՞նք արդյոք նրանք տրամաբանորեն կամ փաստորեն հարց դնել իրենց դուրս գալու մասին ԽՍՀՄ-ից: Վո՛չ, չեյին կարողանա: Ինչո՞ւ: Վորովհետև նրանք բոլոր կողմերից չընկալված են խորհրդային հանրապետություններով ու մարզերով և նրանք, իսկապես ասած, տեղ չունեն ԽՍՀՄ-ի կողմից դուրս գալու: (Ընդհանուր ծիծաղ, ծափահարություններ): Այդ պատճառով էլ այդպիսի հանրապետությունները միութենական հանրապետությունների կարգն անցկացնելը սխալ կլինի:

Յերկրորդ, անհրաժեշտ է, վորպեսզի այն ազգությունը, վոր խորհրդային հանրապետությունն իր անունն է տվել, քիչ թե շատ կոմպակտ մեծամասնություն ներկայացնի հանրապետության մեջ: Վերցնենք, որինակ, Ղրիմի Ավտոնոմ Հանրապետությունը: Նա ծայրամասային հանրապետություն է, բայց Ղրիմի թաթարները մեծամասնություն չունեն այդ հանրապետության մեջ, ընդհակառակը, նրանք այնտեղ փոքրամասնություն են ներկայացնում: Հետևաբար, սխալ և անտրամաբանական կլինի Ղրիմի Հանրապետությունը միութենական հանրապետությունների կարգն անցկացնել:

Յերրորդ, անհրաժեշտ է, վորպեսզի հանրապետությունը շատ էլ փոքր չլինի իր բնակչության քանակության իմաստով, վորպեսզի նա, ասենք, ունենա վոչ պակաս, այլ գոնե մի միլիոնից ավելի բնակչություն: Ինչո՞ւ: Վորովհետև սխալ կլինի յենթադրել, թե մանր խորհրդային հանրապետությունը, վոր բնակչության նվազագույն քանակություն և աննշան քանակ ունի,

կարող կլինեն պետական անկախ գոյության հույս ունենալ: Հա-
զիվ թե կարելի չե կասկածել այն մասին, վոր իմպերիալիստա-
կան դիշատիչներն իսկույն ևեթ իրենց ձեռքը կզցեյին այն:

Յես կարծում եմ, վոր առանց այս յերեք որոշումիվ հա-
կանիչների առկայության, սխալ կլինեն ներկա պատմական մո-
մենտում հարց դնել այս կամ այն ավտոնոմ հանրապետու-
թյունը միութենական հանրապետությունների կարգն անցկաց-
նելու մասին:

4) Այնուհետև առաջարկում են 22-րդ, 23-րդ, 24-րդ, 25-րդ,
26-րդ, 27-րդ, 28-րդ և 29-րդ հոդվածներում ջնջել միութենա-
կան հանրապետությունների վարչական-տերիտորիալ բաժանման
մանրամասն թվարկումը յերկիրներ և մարզերի: Յես կարծում
եմ, վոր այդ առաջարկությունը նույնպես անընդունելի չե:
ԽՍՀՄ-ում կան մարդիկ, վորոնք պատրաստ են մեծ սիրով և
անխնայ կերպով ձեռն-փոխել յերկիրներն ու մարզերը, դրանով
խառնաշփոթություն և անվստահություն մտցնելով աշխատանքի
մեջ: Սահմանադրության նախագիծն այդ մտքկանց համար
սանձ է ստեղծում: Յեմ այդ շատ լավ ե, վորովհետև այստեղ,
ինչպես և շատ ուրիշ բաներում, մեզ մոտ պահանջվում է վստա-
հության միջոցով, պահանջվում է կայունություն, պարզու-
թյուն:

5) Հինգերորդ ուղղումը վերաբերում է 33-րդ հոդվածին:
Անպատակահարմար են համարում յերկու պալատների ստեղ-
ծումը և առաջարկում են փոխնչացնել Ազգությունների Խոր-
հուրդը: Յես կարծում եմ, վոր այդ ուղղումը նույնպես ճիշտ չե:
Միապալատային սիստեմն ավելի լավ կլինեք, քան յերկապա-
տայինը, յեթե ԽՍՀՄ-ն միասնական ազգային պետություն ներ-
կայացնեք: Բայց ԽՍՀՄ-ն միասնական ազգային պետություն
չե: ԽՍՀՄ-ն, ինչպես հայտնի չե, բազմազգ պետություն է: Մեզ
մոտ կա գերազույն մարմին, վորտեղ ներկայացված են ԽՍՀՄ-ի
բոլոր աշխատավորների ընդհանուր շահերը՝ անկախ նրանց ազ-
գությունից: Դա—Միության Խորհուրդն է: Բայց ԽՍՀՄ-ի ազ-
գությունները, բացի ընդհանուր շահերից, ունեն նաև իրենց
առանձին, յուրահատուկ շահերը, վորոնք կապված են նրանց ազ-
գային առանձնահատկությունների հետ: Կարելի՞ չե, արդյոք,
արհամարհել այդ յուրահատուկ շահերը: Վո՞չ, չի կարելի: Պե՞տք
է արդյոք հատուկ գերազույն մարմին, վորն արտացոլեք հենց
այդ յուրահատուկ շահերը: Անպարման պետք է: Կասկած չի
կարող լինել, վոր առանց այդպիսի մարմնի անհնարին կլինեք

այնպիսի բազմազգ պետությունը կառավարելը, ինչպիսին
ԽՍՀՄ-ն է: Այդպիսի մարմին է հանդիսանում յերկրորդ պալա-
տը, ԽՍՀՄ-ի Ազգությունների Խորհուրդը:

Մատնանշում են յեմպրոպական և ամերիկական պետու-
թյունների պառլամենտական պատմությունը, մատնանշում են
այն, վոր յերկապալատային սիստեմն այդ յերկիրներում միայն
միևնույն է տվել, վոր յերկրորդ պալատը սովորաբար աշխա-
սեցվում—դառնում է ռեակցիայի կենտրոն և արգելակ առաջնե-
թաց շարժման դեմ: Այս բոլորը ճիշտ է: Բայց դա տեղի չե ու-
նենում այն պատճառով, վոր այդ յերկիրներում պալատների միջև
հավասարություն չկա: Ինչպես հայտնի չե, յերկրորդ պալատին
հաճախ ավելի իրավունքներ են տալիս, քան առաջինին, և, այ-
նուհետև, վորպես կանոն, յերկրորդ պալատը կազմակերպվում է
փոշ-դեմոկրատական ճանապարհով, հաճախ նրա անդամներին
վերելից նշանակելու ճանապարհով: Անկասկած է, վոր այդ մի-
նույնները չեն լինի, յեթե հավասարություն մտցնեք պալատ-
ների միջև և յերկրորդ պալատը կազմակերպեք նույնպես դեմո-
կրատականորեն, ինչպես և առաջինը:

6) Այնուհետև առաջարկում են Սահմանադրության նախա-
դի մի լրացում, վորը պահանջում է յերկու պալատների ան-
դամների քանակի հավասարեցում: Յես կարծում եմ, վոր այս
առաջարկը կարելի կլինեք ընդունել: Դա, իմ կարծիքով, տալիս
է ակներև քաղաքական սլոյաններ, վորովհետև ընդգծում է պա-
լատների հավասարությունը:

7) Այնուհետև դալիս է Սահմանադրության նախադի մի
լրացում, վորի համաձայն առաջարկվում է Ազգությունների Խոր-
հուրդի, ինչպես և Միության Խորհուրդի պատգամավորներին ընտ-
րել ուղղակի ընտրությունների միջոցով: Յես կարծում եմ, վոր
այս առաջարկը նույնպես կարելի կլինեք ընդունել: Ճիշտ է, դա
կարող է ընտրությունների ժամանակ վորոշ տեխնիկական ան-
հարմարություններ ստեղծել: Բայց դրա փոխարեն նա կտա քա-
ղաքական մեծ շահում, վորովհետև նա պետք է բարձրացնի Ազ-
գությունների Խորհրդի հեղինակությունը:

8) Այնուհետև դալիս է 40-րդ հոդվածի լրացումը, վորի հա-
մաձայն առաջարկվում է Գերագույն Խորհուրդի նախագահության
իրավունք վերապահել հրատարակելու ժամանակավոր որենսդրա-
կան ակտեր: Յես կարծում եմ, վոր այս լրացումը ճիշտ չե և հա-
մադրամարի կողմից չպետք է ընդունվի: Հարկավոր է, վերջա-
պես, վերջ դնել այն դրությանը, յերբ որենսդրություն է անում

ծափահարություններ) : Նախ՝ Խորհրդային իշխանությանը թըշնամի յեն վոչ բոլոր նախկին կուլակները, սպիտակ-գվարդիականները կամ տերտերները : Յերկրորդ՝ յեթե ժողովուրդը տեղ-տեղ թշնամի մարդիկ ընտրի ել, ապա այդ կնշանակի, վոր մեր ազիտացիոն աշխատանքը չափից դուրս վատ ե գրված ե վոր մենք լիովին արժանի եյինք այդպիսի խայտառակության . իսկ յեթե մեր ազիտացիոն աշխատանքը բոլշևիկորեն ընթանա, ապա ժողովուրդը չի թողնի, վոր իր գերադույն մարմինների մեջ թըշնամի մարդիկ մտնեն : Նշանակում ե՝ հարկավոր ե աշխատել ե վոչ թե նվնվալ (բռն ծափահարություններ), հարկավոր ե աշխատել ե վոչ թե սպասել, վոր ամեն ինչ տրամադրվի պատրաստի ձևով, վարչական կարգադրությունների կարգով : Լենինը դեռ 1919 թվին ասում եր, վոր հեռու չե այն ժամանակը, յերբ Խորհրդային իշխանությունն ոգտակար կհամարի մտցնելու ընդհանուր ընտրական իրավունք՝ առանց վորևե սահմանափակման : Ուշադրություն դարձրեք՝ առանց վորևե սահմանափակման : Այդ նա ասել ե այն ժամանակ, յերբ ոտարեկրյա ռազմական ինտերվենցիան դեռ վերացված չեր, իսկ մեր արդյունաբերությունը ե դյուզատնտեսությունը սոսկալի դրության մեջ եյին գտնվում : Այդ ժամանակից ի վեր անցել ե արդեն 17 տարի : Ժամանակը չե՞ արդյոք, ընկերներ, կատարելու Լենինի ցուցումը : Յես կարծում եմ, վոր ժամանակն ե :

Ահա թե ինչ եր ասում Լենինը 1919 թվին «ՌԿ(բ)Կ ծրագրի նախագիծ» իր աշխատության մեջ : Թույլ տվեք կարդալ .

«Անցողիկ պատմական կարիքները սխալ կերպով ընդհանրացնելուց խուսափելու համար՝ ՌԿ(բ)Կ պետք ե պարզաբանի աշխատավոր մասսաներին, վոր քաղաքացիների մի մասին ընտրական իրավունքներից զրկելը Խորհրդային հանրապետության մեջ բնավ չի վերաբերում, —ինչպես այդ լինում եր բուրժուա-դեմոկրատական հանրապետությունների մեծամասնության մեջ, —ցմահ իրավագուրկ հայտարարվող վորոշ կարգի քաղաքացիների, այլ վերաբերում ե միայն շահագործողներին, միայն նրանց, ովքեր՝ հակառակ սոցիալիստական Խորհրդային հանրապետության հիմնական որենքների, համառում են իրենց շահագործողական դրության պաշտպանության գործում, կապիտալիստական հարաբերությունների պահպանման գործում : Հետևաբար, Խորհրդային հանրապետության մեջ, մեկ

կողմից, սոցիալիզմի որ-ավուր ամրապնդվելու ե շահագործող մնալու կամ կապիտալիստական հարաբերությունները պահպանելու որչեկտիվ հնարավորություն ունեցող մարդկանց թիվը որ-ավուր կրճատվելու հետ միասին ինքնին պահասում ե ընտրական իրավունքից զրկվողների տոկոսը : Այդ տոկոսը Ռուսաստանում այժմ հազիվ թե յերկու-յերեք տոկոսից ավելի լինի : Մյուս կողմից, արտաքին հարձակումը քաղաքացիները ե քաղրոպրիատորների եքսպրոպրիացիայի ավարտելն ամենամոտիկ ապագայում կարող ե, վորոշ պայմաններում, ստեղծել այնպիսի դրություն, յերբ պրոլետարական պետական իշխանությունը կընտրի շահագործողների ղեմադրության ճնշման այլ յեղանակներ ե կմտցնի ընդհանուր ընտրական իրավունք՝ առանց վորևե սահմանափակման : (Լենին, հատոր XXIV, եջ 94, Կուսհրատի հրատարակություն, 1935 թ.) :

Թվում ե, թե պարզ ե :

Այսպես ե գործը ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրության նախադժեշտը՝ արված ուղղումների ե լրացումների նկատմամբ :

VI

ԽՍՀՄ-Ի ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Դատելով համարյա հինգ ամիս տևող համաժողովրդական-
քննարկման արդյունքներից, կարելի չէ յենթադրել, վոր Սահ-
մանադրության նախագիծը հավանություն կգտնի ներկա Հա-
մագումարի կողմից: (Բուռն ծափահարություններ, վորոնք փո-
խարկվում են ովացիայի: Դահլիճը վստփի յե կանգնում):

Մի քանի որից Խորհրդային Միությունը կունենա նոր,
ծավալուն սոցիալիստական դեմոկրատիզմի սկզբունքների վրա-
կառուցված սոցիալիստական Սահմանադրություն:

Դա կլինի մի պատմական փաստաթուղթ, վորը պարզ ու
սեղմ, համարյա արձանադրական վոճով, կխոսի ԽՍՀՄ-ում սո-
ցիալիզմի տարած հաղթության փաստերի մասին, կապիտալիս-
տական ստրկությունից ԽՍՀՄ-ի աշխատավորների ազատազոր-
ման փաստերի մասին, ԽՍՀՄ-ում ծավալուն, մինչև վերջը հե-
տևողական դեմոկրատիայի հաղթության փաստերի մասին:

Դա կլինի մի փաստաթուղթ, վոր կվկայի, թե այն, ինչի
մասին յերազեկ են և շարունակում են յերազեկ միլիոնավոր աղ-
նիվ մարդիկ կապիտալիստական յերկիրներում, — արդեն իրակա-
նացվել և ԽՍՀՄ-ում: (Բուռն ծափահարություններ):

Դա կլինի մի փաստաթուղթ, վորը կվկայի, թե այն, ինչ
վոր իրականացված և ԽՍՀՄ-ում, լիովին կարող և իրականաց-
վել նաև մյուս յերկիրներում: (Բուռն ծափահարություններ):

Բայց դրանից հետևում և, վոր ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրու-
թյան միջադպիսին նշանակությունը հաղիվ թե կարելի լինի դե-
բազնահատել:

Այժմ, յերբ Փաշիզմի պղտոր ալիքը լուտանք և թափում
բանվոր դասակարգի սոցիալիստական շարժման վրա և ցեխի
հետ և խառնում քաղաքակիրթ աշխարհի լավագույն մարդկանց

դեմոկրատական ձգտումները, ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրությունը
մի մեղադրական ալիտ կլինի Փաշիզմի դեմ, մի ալիտ, վորն ասում
և, թե սոցիալիզմը և դեմոկրատիան անպարտելի յեն: (Ծափա-
հարություններ): ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրությունը բարոյական
ոգնություն և իրական ոժանդակություն կլինի բոլոր նրանց հա-
մար, ովքեր այժմ կռիվ են մղում Փաշիստական բարբարոսու-
թյան դեմ: (Բուռն ծափահարություններ):

Ե՛լ ալելի մեծ նշանակություն ունի ԽՍՀՄ-ի նոր Սահ-
մանադրությունը ԽՍՀՄ-ի ժողովուրդների համար: Յեթե կապի-
տալիստական յերկիրների ժողովուրդների համար ԽՍՀՄ-ի Սահ-
մանադրությունը կունենա դործողությունների ծրագրի նշանա-
կություն, ապա ԽՍՀՄ-ի ժողովուրդների համար նա ունի իրենց
պայքարի հանրագումարի նշանակություն, մարդկության աղա-
տադրման ճակատում նրանց տարած հաղթությունների հանրա-
դումարի նշանակություն: Վորպես արդյունք պայքարի ու զոր-
կանքների անցած ուղու՝ հաճելի ու բերկրալի յե ունենալ իր
սեփական Սահմանադրությունը, վորը խոսում և մեր հաղթու-
թյունների պտուղների մասին: Հաճելի ու բերկրալի յե դիտե-
նալ, թե ինչի համար են մարտնչել մեր մարդիկ և ինչպես են
ձեռք բերել նրանք համաշխարհային-պատմական հաղթությունը:
Հաճելի ու բերկրալի յե դիտենալ, վոր մեր մարդկանց առատո-
րեն թափած արյունը ազարդյուն չի անցել, վոր այդ արյունն իր
արդյունքներն և տվել: (Յերկարատև ծափահարություններ): Դա
հոգեպես զինում և մեր բանվոր դասակարգին, մեր դյուզացիու-
թյանը, մեր աշխատավոր ինտելիգենցիային: Դա առաջ և շար-
ժում և բարձրացնում և որինական հպարտության զգացմունքը:
Դա ամրապնդում և հալածող դեպի մեր ուժերը և մոբիլիզացիայի
յե յենթարկում նոր պայքարի՝ կոմունիզմի նորանոր հաղթու-
թյուններ նվաճելու համար: (Բուռն ովացիա: Ամբողջ դահլիճը
վստփի յե կանգնում: Վորտուալից «ուռա»: Ընդհանուր բացական-
չություններ՝ «Կեցցե՛ր ընկեր Ստալինը»: Համագումարը հուրըն-
կայս յերգում և «Ինտերնացիոնալը»: «Ինտերնացիոնալը» յերգե-
լուց հետո ովացիան վերսկսում և: Բացականչություններ՝ «Ու-
ռա՛», «Կեցցե՛ր մեր առաջնորդ ընկեր Ստալինը»):

ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ
VIII ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ
**ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ
ՆԱԽԱԳԱՀ**
ԸՆԿԵՐ Ի. Վ. ՍՏԱԼԻՆԻ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

5 դեկտեմբերի 1936 թ.

Պատգամավորները փոքորկալից ովացիայով են դիմավորում
ընկ. ՍՏԱԼԻՆԻՆ. հնչում են բացականչություններ՝ «Ուռա՛ ըն-
կեր ՍՏԱԼԻՆԻՆ», «Կեցցե՛ ընկեր ՍՏԱԼԻՆԸ», «Կեցցե՛ մեր սի-
րելի ընկեր ՍՏԱԼԻՆԸ», «Կեցցե՛ նոր Սահմանադրությունն ստեղ-
ծագործող ընկեր ՍՏԱԼԻՆԸ», «Կեցցե՛ Ստալինյան Սահմանա-
դրությունը: Ուռա՛»:

Ընկերնե՛ր: Խմբադրական Հանձնաժողովն ավարտեց իր աշ-
խատանքը: Վորպես արդյունք Խմբադրական Հանձնաժողովի աշ-
խատանքի՝ ստացվեց Սահմանադրության վերջնական տեքստի
նախագիծը: Նախագիծը բաժանված է Համագումարի բոլոր ան-
դամներին: Հետևաբար, Համագումարը ծանոթ է դրան:

Ինչպես յերևում է նախագիծից, Խմբադրական Հանձնաժողովը
մտցրեց ընդամենը 43 ուղղում: Այդ ուղղումները վերաբերեցին՝
Սահմանադրության նախագծի 32 հոդվածներին, մտցնելով նրանց
մեջ այս կամ այն փոփոխությունները: Նախագիծ մնացած 114
հոդվածները մնացին անփոփոխ:

43 ուղղումներից քիչ թե շատ եյական կարելի չեն ընդունել
վեց կամ յոթն ուղղում:

Ի՞նչ ուղղումներ են դրանք:

Նախ և առաջ՝ ուղղում 8-րդ հոդվածի վերաբերմամբ:
Սահմանադրության նախագծում հոդվածը ձևակերպված է այս-
պես.

«Կոլտնտեսությունների ղրադեցրած հողն ամրացվում է
նրանց՝ անժամկետ ոգտադործելու համար, այսինքն՝ առհա-
վետ»:

Նոր ձևակերպումը տալիս է հոդվածի հետևյալ տեքստը.

«Կոլտնտեսությունների ղրադեցրած հողն ամրացվում է
նրանց՝ անվճար և անժամկետ ոգտադործելու համար, այսինքն՝
առհավետ»:

Յես կարծում եմ, վոր այս ուղղումը պարզ է և բացատրու-
թյան կարիք չի զգում:

Յերկրորդ ուղղումը վերաբերում է Սահմանադրության նա-
խագծի 10-րդ հոդվածին: Այդ հոդվածի հին ձևակերպումն է.

«Քաղաքացիների անձնական սեփականությունը՝ նրանց աշ-
խատանքային յեկամությունների ու խնայողությունների նկատմամբ,
բնակելի տան և ոժանդակ տնային տնտեսության նկատմամբ,
տնային տնտեսության և գործածության առարկաների նկատ-
մամբ, ինչպես նաև անձնական սպառման ու հարմարությունների ա-
ռարկաների նկատմամբ, պահպանվում է որենքով»:

10-րդ հոդվածի նոր ձևակերպումը.

«Քաղաքացիների անձնական սեփականության իրավունքը՝

նրանց աշխատանքային յեկամուտներն ու խնայողություններն նկատմամբ, բնակելի տան և տնային ոժանդակ տնտեսության նկատմամբ, տնային տնտեսության և առորյա գործածության առարկաների նկատմամբ, անձնական սպառման ու հարմարության առարկաների նկատմամբ, ինչպես նաև քաղաքացիների անձնական սեփականության ժառանգման իրավունքը, պահպանվում են որենքուք»:

Այս ուղղումը պարզ է և, յես կարծում եմ, հատուկ բացատրության կարիք չի զգում:

Յերրորդ ուղղումը վերաբերում է 35-րդ հոդվածին: Այդ հոդվածի հին ձևակերպումն է.

«Ազգութայինների խորհուրդը կազմվում է այն պատգամավորներից, վրոնց ընտրում են միութենական ու ավտոնոմ հանրապետությունների Գերագույն խորհուրդները և ավտոնոմ մարզերի աշխատավորության պատգամավորների խորհուրդները՝ տասական պատգամավոր յուրաքանչյուր միութենական հանրապետությունից, հնդական պատգամավոր յուրաքանչյուր ավտոնոմ հանրապետությունից և յերկուական պատգամավոր յուրաքանչյուր ավտոնոմ մարզից»:

Այդ հոդվածի նոր ձևակերպումն է.

«Ազգութայինների խորհուրդն ընտրում են ԽՍՀՄ-ի քաղաքացիներն ըստ միութենական և ավտոնոմ հանրապետությունների, ավտոնոմ մարզերի ու ազգային ոկրուգների, հետևյալ նորմայով. քանինգական պատգամավոր յուրաքանչյուր միութենական հանրապետությունից, տասնմեկական պատգամավոր յուրաքանչյուր ավտոնոմ հանրապետությունից, հնգական պատգամավոր յուրաքանչյուր ավտոնոմ մարզից և մեկական պատգամավոր յուրաքանչյուր ազգային ոկրուգից»:

Հետևաբար, այս հոդվածում պալատների հավասարությունը թե՛ նրանց քանակական կազմի և թե՛ նրանց ղեմնկրատական կառուցման իմաստով՝ լրիվ պահպանված է:

Չորրորդ ուղղումը վերաբերում է 40-րդ հոդվածին: Հոդվածի հին ձևակերպումն է.

«ԽՍՀՄ-ի Գերագույն խորհրդի ընդունած որենքները հրապարակվում են ԽՍՀՄ-ի Գերագույն խորհրդի Նախագահության Նախագահի և քարտուղարի ստորագրությամբ»:

Հոդվածի նոր ձևակերպումը.

«ԽՍՀՄ-ի Գերագույն խորհրդի ընդունած որենքները հրապարակվում են միութենական հանրապետությունների լեգլսլատիվ,

ԽՍՀՄ-ի Գերագույն խորհրդի Նախագահության Նախագահի և քարտուղարի ստորագրությամբ»:

Ուղղումը հասկանալի չէ և այն, իմ կարծիքով, նույնպես բացատրության կարիք չի զգում:

Հետևաբար, որենքները հրապարակվելու յեն 11 լեզվով:

Հինգերորդ ուղղումը վերաբերում է 48-րդ հոդվածին: Հինգ ձևակերպումով Նախատեսվում էր Գերագույն խորհրդի Նախագահության Նախագահի չորս տեղակալ, նոր ձևակերպումով Նախատեսվում է 11 տեղակալ՝ ըստ միութենական հանրապետությունների թվի:

Վեցերորդ ուղղումը վերաբերում է 77-րդ հոդվածին: Այդ ուղղումն այն է, վոր բացի գոյություն ունեցող համամիութենական ժողովոմատներից, յենթադրվում է կազմել մի նոր ժողովոմատ ևս՝ պաշտպանության արդյունաբերության ժողովոմատ: Այդ ուղղումը նույնպես բացատրության կարիք չի զգում:

Վերջապես, յոթերորդ ուղղումը: Այն վերաբերում է 49-րդ հոդվածի «կ» կետին: Հոդվածի հին ձևակերպումն է:

«ԽՍՀՄ-ի Գերագույն խորհրդի նստաչըջաններն միջև ընկած ժամանակաչըջանում Նախագահությունը պատերազմի վիճակ է հայտարարում ԽՍՀՄ-ի վրա ռազմական հարձակում կատարվելու դեպքում»:

Հոդվածի նոր ձևակերպումը.

«ԽՍՀՄ-ի Գերագույն խորհրդի նստաչըջանների միջև ընկած ժամանակաչըջանում Նախագահությունը պատերազմի վիճակ է հայտարարում ԽՍՀՄ-ի վրա ռազմական հարձակում կատարվելու դեպքում, կամ այն դեպքում, յերբ անհրաժեշտ է կատարել ագրեսիայից փոխադարձաբար պաշտպանվելու միջազգային պայմանագրային պարտավորություններ» (Բուռն ծափահարություններ):

Ինչ վերաբերում է մյուս ուղղումներին, ապա դրանք եյական նշանակություն չունեն, զուտ խմբադրական բնույթ են կրում և, յես կարծում եմ, հատուկ քննության կարիք չեն զգում:

Ընդհանուր հետևությունը. ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրությունը մշակելու և վերջնականապես հղկելու գործում համաժողովրդական քննարկումն անկասկած հակայական ոգուտ բերեց: (Յերկարտու նվացիա ընկեր Ստալինի հասցեյին, ամբողջ դաիլինում վաղջույնի բացականություններ են յավում ի պատիվ ընկեր Ստալինի՝ «Ուռա՝ ընկեր Ստալինին, ուռա՝»):

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՁ

Ընկեր Ի. Վ. Ստալինի գեկուցումը հորհուրդների VІІІ համամիութենական արտակարգ համագումարում ԽՍՀ Միության Սահմանադրության նախագծի մասին, 25 նոյեմբերի 1936 թ.

I

Սահմանադրական Հանձնաժողովի կազմումը և նրա խնդիրները 7

II

1924 թ-ից մինչև 1936 թ-վն ընկած ժամանակաշրջանում ԽՍՀՄ-ի կյանքում տեղի ունեցած փոփոխությունները . . . 9

III

Սահմանադրության նախագծի հիմնական առանձնահատկությունները 18

IV

Սահմանադրության նախագծի բուրժուական բնագիտությունը 24

V

Ուղղումներ և լրացումներ Սահմանադրության նախագծի վերաբերյալ 33

VI

ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրության նշանակությունը . . . 46

ԽՍՀ Միության հորհուրդների VІІІ արտակարգ համագումարի Խմբագրական Հանձնաժողովի նախագահ ընկ. Ի. Վ. Ստալինի գեկուցումը 5 դեկտեմբերի 1936 թ. 48

ԳԻՆԸ 30 Կ.

530

И. В. СТАЛИН

Доклад о проекте
Конституции Союза ССР

Армпартиздат, Ереван, 1937